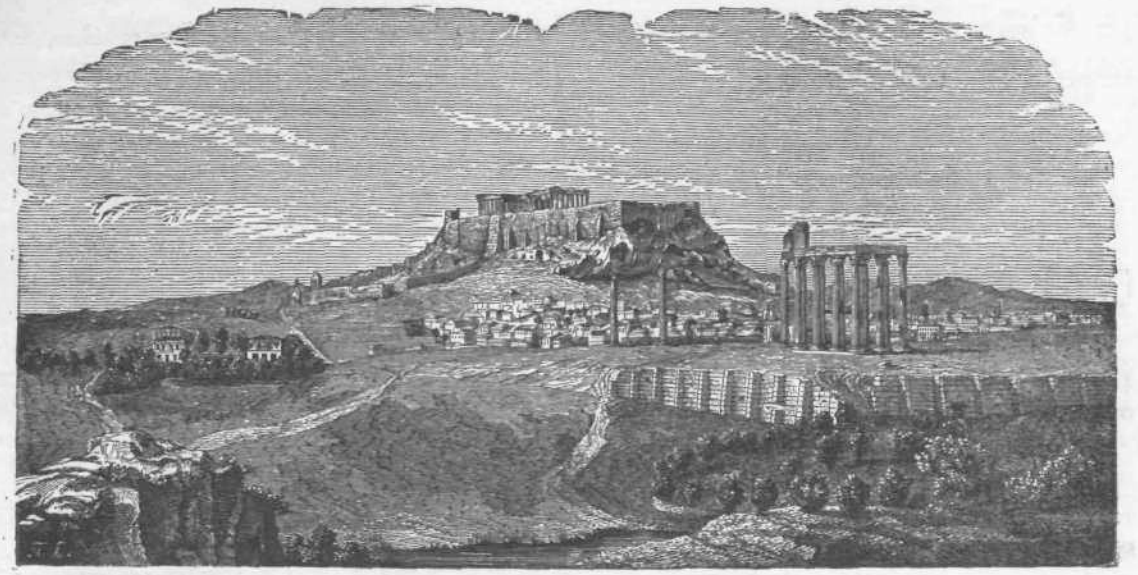

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1865. ΤΟΜΟΣ Ιϛ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 366.

ΣΤΙΧΟΙ.

Ὀλίγαι λέξεις ἀντὶ προλόγου.

—

Τὰ ἑπόμενα ποιηµάτια, σταλέντα εἰς τὸν ἐφετεινὸν ποιητικὸν διαγωνισµὸν, ἔλαχον τὰ δευτερεῖα. Ὑποβάλλων αὐτὰ εἰς κρίσιν, ἐξοµολογοῦµαι ὅτι δὲν ἤλπιζον νὰ βραβευθῶ, οὐχὶ διότι δὲν φρονῶ κ' ἐγὼ — ὡς πᾶς ποιητὴς — τὸ ἔργον µου ἄξιον βραβείου, ἀλλὰ διότι ἡ ἐλαφρὰ τῆς λυρικῆς ποιήσεως περιβολὴ ἠλαττώθη πάντοτε παρὰ τοῖς κυρίοις κριταῖς τῆς σοβαρωτέρας καὶ µεγαλοπρεπεστέρας τηβέννου τοῦ ἔπους καὶ δράµατος. Οἱ ἀγωνοθέται θέλουσι µῦθον καὶ πάλιν µῦθον, καὶ δὲν ἔχουσιν, ἴσως, ἄδικον· ἡ ἡλικία των ἀρέσκεται µᾶλλον εἰς παραµύθια ἢ εἰς τραγούδια. Ἤλπιζον ὅµως—τώρα εἶχον ἐγὼ ἄδικον—νὰ ἐννοηθῶ τοὐλάχιστον, ἀλλ' οὔτε τοῦτο συνέβη. Οἱ κριταὶ ἐννόησαν, καθὼς ἐκ τῆς ἐκθέσεως ἀναγινωσκοµένης ἔκρινα, τὴν γλῶσσάν µου, τοὺς στίχους µου, τὰ µέτρα µου, καὶ τὰ ἐπῄνεσαν εὐµενέστατα—τοῖς εὐχαριστῶ διὰ τοῦτο—µοῦ κατέκριναν ὅµως τὴν ἔλλειψιν αἰσθήµατος οἱουδήποτε. Οὔτε ἔρως, εἶπον οἱ κριταὶ, οὔτε φιλοπατρία, οὔτε γενναῖόν τι καὶ ὑψηλὸν αἴσθηµα καταφαίνεται ἐν τοῖς ποιήµασιν αὐτοῖς· ὁ ποιητὴς εἶνε µὲν ἐράσµιος, ἀλλ' ἀναίσθητος καὶ εἴρων· ὁµοιάζει τὸν Γερµανὸν Ἐρρῖκον Ἄϊνε, κ' ἐξοµολογεῖται µόνος του ὅτι εἶνε ἀναίσθητος. Καὶ ὡς πρὸς τὴν φιλοπατρίαν µὲν, δὲν ἐννοῶ, τί κοινὸν κυνὶ καὶ βαλαρείῳ, τί σχέσις µεταξὺ πατριωτισµοῦ καὶ ἐρωτικῶν ποιηµάτων· ὡς πρὸς τὴν ἀναισθησίαν µου δὲ, ἣν εἶχον τὴν ἀνοησίαν, µὴ προβλέπων τοὺς κριτάς µου, νὰ λάβω θέµα ἐκ τῶν ποιηµάτων µου, µειδιῶ µόνον εἰς ἀπάντησιν, κ' ἐλπίζω νὰ µειδιάσωσιν ἐπίσης οἱ ἀναγνῶσταί µου καὶ αἱ ἀναγνώστριαί µου. Ἂν ὁµοιάζω τὸν Ἐρρῖκον Ἄϊνε, δὲν ἠξεύρω· διστάζω νὰ παραδεχθῶ τοιοῦτον ἔπαινον, καί του χείλη ἀκαδηµαϊκῶν κριτῶν ἐξέφρασαν αὐτόν· τοῦτο µόνον ἠξεύρω, ὅτι καὶ ἐν Γερµανίᾳ ἀπεκάλεσαν τὸν δυστυχῆ Ἄϊνε οἱ ἀκαδηµαϊκοὶ κριταὶ εἴρωνα καὶ ἀναίσθητον, καί τοι ἐράσµιον· τοῦτο ὅµως δὲν ἐµπόδισε νὰ κηρυχθῇ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ὁ ποιητὴς τῆς Βίβλου τῶν Ἀσµάτων ὁ µέγιστος τῶν νεωτέρων λυρικῶν. Τὸ κατ' ἐµὲ θὰ ἤµην εὐτυχὴς ἂν ὡµοίαζον οἱ Στίχοι µου µὲ τοὺς στίχους του ὅσον οἱ κριταί µου µὲ τοὺς κριτάς του.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 29 Μαΐου 1865.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤ. ΒΛΑΧΟΣ.

Α'.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

« Ἐμνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων· ἐμελέτησα »
Δαυΐδ.

Ποῦ εἶσθε ὦραι χαροπαὶ τῶν νεαρῶν μου χρόνων,
Χρυσοῦν πανόραμα φαιδρῶν, μαγευτικῶν εἰκόνων,
Γλυκύ μου παρελθόν;
Τί ἔγεινε τὸ νήπιον, τὸ ἄφροντι παιδίον,
Ὁ νεανίας, ὁ γελῶν, μηδέποτε δακρύων,
Ὁ ἀπολαύων, μὴ ποθῶν;

Φεῦ! εἰς τοῦ πόνου τὴν σχολὴν διὰ μιᾶς ἠνδρώθη,
Μὴ χαίρων πλέον, μὴ γελῶν, καὶ ὅ,τι δὲν ἐπόθει
Μάτην ἐπιθυμῶν·
Μάτην ρανίδα μέλιτος ζητῶν ν' ἀνεύρ' ὑστάτην,
Ὡς εἰς τὰ χείλη του ζητεῖ τοῦ δείπνου ἴχνη μάτην
Ἀποφαγών τις δακτυλῶν.

Πνοὴ χειμῶνος ἔπνευσε καὶ ἡ χαρὰ ἡρπάγη,
Πνοὴ χειμῶνος ἔπνευσε κ' εἰς θρύμματα ἐρράγη
Τὸ πᾶν διὰ παντός·
Ἓν μνῆμα ἤνοιξε βαθὺ ἡ δίκελλα τῆς μοίρας,
Κ' ἐσάρωσεν ὁ θάνατος μὲ τὰς ρικνάς του χεῖρας
Τὴν εὐτυχίαν μου ἐντός.

. . . Ὦ! ἄφες, σιδηροῦν παρὸν, ἐπὶ στιγμὴν νὰ κλείσω
Τὸ ὄμμα τὸ βαρυαλγὲς καὶ νὰ στραφῶ ὀπίσω
Πρὸς ὥρας εὐτυχεῖς,
Τῆς μνήμης μου φυλλομετρῶν τὰς δέλτους μίαν μίαν,
Καὶ ἀπολαύων κἂν νεκρὰν τὴν ἄλλοτ' εὐτυχίαν,
Ἣν ἥρπασ' ὁ καιρὸς ταχύς

Ἐκεῖ θ' ἀνεύρω τὰ φαιδρὰ νηπιακά μου ἔτη,
Ὅτε ἡ χεὶρ μου εἰς μακρὰς σειρὰς ἐτοποθέτει
Ξυλίνους μαχητάς,
Κ' ἐγὼ, στρατάρχης φοβερὸς, τὸν πόλεμον συνῆπτον,
Κ' ἐγέλων ἀτελεύτητον, τοὺς μὲν ὑπτίους ῥίπτων,
Τοὺς δὲ κηρύσσων νικητάς·

Ὅτε μ' ἐμάνθαν' ὁ πατὴρ τὸ Α τοῦ ἀλφαβήτου,
Καὶ σοβαρὰ ἐπέπληττεν ἡ τρυφερὰ φωνή του
Τὸν φλύαρον υἱὸν,
Κ' ἐνῷ ἐκεῖνος ἔγραφε τὸ Βῆτα εἰς τὴν πλάκα,
Ἡ χεὶρ μου κατεγίνετο νὰ κάμῃ μίαν δράκα
Τὸν μύστακά του τὸν φαιόν·

Ὅτε ἡ γραῖα μάμμη μου πλησίον τῆς ἑστίας
Καστάνων ἔψηνε σωροὺς καὶ μ' ἔλεγ' ἱστορίας
Πῶς εἰς χρυσοῦν κλωβὸν
Κόρην ἐφύλαττε ποτὲ εἷς δράκων ποντομέδων,
Καὶ πῶς τὸν ἔσφαξεν ὁ εἷς τριῶν βασιλοπαίδων
Ἐκείνην γέρας του λαβών·

Ἐκεῖ θ' ἀνεύρω τὸν καιρὸν, ὅτε παιδίων σμῆνος
Ἐσυναζόμεθα πρωΐ φωνοῦντες χαρμοσύνως
Εἰς τὴν κενὴν σχολὴν,
Καὶ τὸν κρυπτὸν ἐπαίζομεν ὀπίσω τῶν θρανίων,
Πρὶν ὁ διδάσκαλος φανῇ μὲ τὸ μακρὸν ῥαβδίον
Καὶ τὴν νυκτερινὴν στολήν.

Ὁποῖος γέλως ἄπλετος, ὁπόταν ἐκοιμᾶτο
Τὸ θέρος εἰς τὴν ἔδραν του, κ' ἔκλινε πρὸς τὰ κάτω
Τὴν κεφαλὴν αὐτὸς,
Ἐνῷ ἡμεῖς σφαιρίδια συστρέφοντες ἐκ χάρτου
Ἐῤῥίπτομεν ἀτρόμητοι κατὰ τοῦ ἀκαθάρτου
Καὶ τρισμεγίστου του ὠτός·

Καὶ ὅταν νὰ σχολάσωμεν τέλος ἡ ὥρα ἦτον,
Ὡρμῶμεν συγκρατούμενοι ὁμοῦ ἐκ τῶν ἐσθήτων,
Πηδῶντες ἀνὰ τρεῖς
Τῆς σεσηπυίας κλίμακος τὰς γηραιὰς βαθμίδας, —
Ἂν κ' ἔκραζ' ὁ διδάσκαλος ὅτι χρηστὰς ἐλπίδας
Μᾶς εἶχεν ὅλους ἡ πατρίς.

Ὡραῖαι ὧραι! ἔφυγον σιγὰ, καὶ κατ' ὀλίγον
Ὁ νοῦς μου αἴφνης ἤρχισε διὰ δειλῶν πτερύγων
Πρὸς τ' ἄγνωστον πετῶν,
Καὶ ἄφοβος ἀνίπτατο κατόπιν εἰς τὰ ὕψη,
Χώρας χρυσᾶς εἰς τὸ κενὸν ποθῶν ν' ἀνακαλύψῃ,
Νέον ὁρίζοντα ζητῶν·

Ἀντὶ νὰ εὕρω ἔπλαττον κ' ἐνόμιζον πῶς εὗρον,
Κ' ηὐχαριστούμην, τ' ἀληθὲς τί εἶνε μὴν ἠξεύρων
Τί εἶνε τὸ πλαστόν·
Ἐμέθυον εἰς τὸ κενὸν, θαῤῥῶν πῶς ἤμην νήφων,
Κ' εἰς ἀπολαύσεων πηγὴν ἀγνώστων ἐνετρύφων,
Ὡς βρέφος εἰς τροφοῦ μαστόν.

Ὀγκώδεις βίβλους ἤνοιγον, τὸν νοῦν αὐτῶν ἐμύζων,
Καὶ γνήσιον ἀδάμαντα τὴν ὕλον νομίζων
Κ' ἡμέραν τὴν αὐγὴν,
Χαίρων πολλάκις ὕπνωσα, κ' ἠτένισα ἐμπρός μου
Ἀνοιγομένας φωταυγεῖς τὰς πύλας ἄλλου κόσμου,
Καὶ ἐλησμόνησα τὴν γῆν.

Ὦ! τί ὡραῖον ὄνειρον, καὶ ὅμως δὲν μὲ ἤρκει·
Πρὸς ὥραν μ' ἀπεκοίμιζε μόνον ἡ Γνῶσις Κίρκη,
Ἐνῷ σιγὰ, σιγὰ,
Μοῦ ἔψαλλ' ἡ καρδία μου ὅτ' εἶνε ὅλα ψεύδη,
Ὅτι ὁ νοῦς μου ἂν ὑπνοῖ, ἐκείνη δὲν καθεύδει,
Ἀλλὰ αἰσθάνεται, σφρίγᾷ.

Παῖς ἔτι, τί μοῦ ἔλεγε καλὰ δὲν κατενόουν,
Κ' ἐμάντευσα τὴν ἔννοιαν τῆς γλώσσης ἣν ἠγνόουν
Μόλις τὴν ἀληθῆ·
Ὅ,τι ὁ νοῦς ἐδίωκεν, ἐκείνη τὸ ἐμίσει,
Αὐτὸς νὰ μάθῃ ἤθελεν, ἐκείνη ν' ἀγαπήσῃ
Ἐζήτει καὶ ν' ἀγαπηθῇ.

Ἓν ἄστρον τότ' ἐθάμβωσε τὸ παιδικόν μου βλέμμα,
Καὶ ἔῤῥευσε ταχύτερον τὸ νεαρόν μου αἷμα
Δι' ὅλων τῶν φλεβῶν,
Καὶ ἡδονὴν ἀνέκφραστον ἠσθάνθην εἰς τὰ στήθη
Κ' ἐνόμισα τὸ στῆθός μου ὅτι ἀνεγεννήθη,
Νέαν πνοὴν αἴφνης λαβόν.

Τί ἦτα τ' ἄστρον; νεαρὸν πρόσωπον κόρης ἦτον,
Γλυκὺ, ὡραῖον, συμπαθές. Τὴν ἐθεώρουν φρίττων,
Φρίττων ἐξ ἡδονῆς,
Ἂν μ' ἐθεώρει καὶ αὐτὴ, ἐῤῥίγουν, ἐφρικίων,
Μὲ ἔκαιεν ἂν μ' ἤγγιζε, καὶ ἤκουον μεθύων
Τῆς παιδικῆς αὐτῆς φωνῆς.

Ὅταν εἰς στρόβιλον χοροῦ μαζύ της ἐφερόμην,
Κ' ἡ παρειά μου ἤγγιζε τὴν καστανήν της κόμην,
Κ' ἡ νέα της ὀσφὺς
Ἐντὸς τῆς πυρεσσούσης μου ἐχάνετο ἀγκάλης,
Παράφρων ἤμην ἐκ χαρᾶς, ἀναίσθητος ἐκ ζάλης,
Καὶ μεθυσμένος ἐκ τρυφῆς.

Δὲν ἔβλεπον, δὲν ἤκουον, ἐπέτων, ἰλιγγίων,
Ἐντὸς νεφῶν ἐνόμιζον πῶς φέρομ' αἰθερίων,
Δὲν ἤγγιζον τὴν γῆν,
Κ' ὑπὸ τοὺς πόδας μου θαῤῥῶν τὸ ἔδαφος πῶς φεύγει,
Προσέκρουον, ὠλίσθαινον, κ' ἐγέλων τ' ἄλλα ζεύγη,
Ἢ μ' ἐπετίμων μὲ ὀργήν.

—Ἡμέρας ὅλας τοῦ χοροῦ τὴν μνήμην διετήρουν,
Καὶ ὅταν τὰ βιβλία μου ν' ἀνοίξω ἐπεχείρουν
Τὰ κονιοσκεπῆ,
Ἐχόρευον τὰ γράμματα ἐμπρός μου μετ' ἀλλήλων,
Κ' ἐντὸς τῶν ἀπεράντων των ἐχάρευε στροβίλων
Καὶ ἡ μορφή της χαροπή.

Ἀλλ' ὅτε τέλος ὁ καιρὸς διέῤῥευσεν ἐκεῖνος,
Κ' αἴφνης ἀπώλεσα τὸ ἂν τὸ πρώην εὐφροσύνως
Τὰ στήθη μου πληροῦν,
Ὁπότε πολυτάλαντος τὸ ἥρπασεν ἀγκάλη,
Κ' ἐσύρθησαν ναυάγιαν τὰ νεαρά του κάλλη
Εἰς τὸν πικρὸν τοῦ βίου ροῦν,

Πληγὴ εἰς τὴν καρδίαν μου δὲν ἔμεινε βαθεῖα,
Καὶ ἦρκεσ' εἰς τὸν πόνον μου ἡ πρόσφατός της μνεία,
Ὡς βάλσαμον γλυκὺ,
Ὅπως πολλάκις ἐν κενῇ ζητοῦμεν φιαλίδι
Τὸ ἄρωμα νὰ πνεύσωμεν τοῦ ἀποπτάντος ἤδη
Μύρου, καὶ τόσον μᾶς ἀρκεῖ.

Τί μ' ἔμελεν; ἐγέλασα! ἦμην παιδίον τότε,
Καὶ ὑπὸ λήθην σύντομον ἐτάφησαν αἱ πρῶται
Τοῦ στήθους μου ὁρμαί.
Ἄλλαι παρῆλθον ἐπ' αὐτὰς, κ' ἐσβέσθησαν ἐπίσης,
Κ' ἑκάστου νέου ἔρωτος αἱ τρυφεραὶ ἀλύσεις
Δεσμὰ δὲν ἦσαν δι' ἐμέ.

Ἐρωτευμένον μ' ἄφινε παλλάκις ἡ ἑσπέρα,
Ἀλλ' ἐκοιμώμην καὶ ταχὺς ὁ ἔρως μου ἐπέρα
Ὡς ὄνειρον περᾷ.
Καὶ ἦτο πανοράματος τὸ στῆθός μου στεφάνη,
Ὅθεν ἐκλείπει ἡ εἰκὼν ταχεῖα ὡς ἐφάνη,
Κ' ἔρχεται ἄλλης ἡ σειρά.

Πάσης ἀγάπης λείψανον σωρεία ἦτο στίχων,
Δι' ὧν ἀπεμνημόνευον ὀδύνας, ὧν δὲν εἶχον
Τὸ κέντρον αἰσθανθῆ,
Κ' ἐγέλων βλέπων ἔπειτα ὅτ' ἦσαν ὅλα πλάνη,
Ὅτι δὲν εἶχον ἔρωτες τὰ στήθη μου μαράνει,
Ὅτ' ἡ καρδία μου ἀνθεῖ.

Ὦ! ἤνθει τότε ἀληθῶς, ἦτον εὐδαίμων τότε!
Τὶ πάταγος καὶ τί φωναὶ, ὅταν ἡλικιῶται
Ἤμεθα ἓξ ἑπτά,
Καὶ ἄλλοι στίχους ἔγραφον κ' ἐφιλονείκουν ἄλλοι,
Καὶ ἡ φαιδρὰ ὁμήγυρις ὅλη ὁμοῦ ἐλάλει,
Καὶ ἔφευγον ὧραι ὡς λεπτά.

Ἥσυχος πάντοτ' ἐν ἀρχῇ ὁ ὅμιλός μας ἦτο·
Εἰς θέματα στιχουργικὰ ἀνένδοτος ἠσκεῖτο
Ἡ εὔθυμος ὁμάς·
Αἱ τελικαὶ ἐγράφοντο λέξεις τεσσάρων στίχων,
Καὶ ὥρας ἔχαν' ἕκαστος, ξυόμενος καὶ βήχων
Νὰ ῥάπτῃ πόδας καὶ τομάς·

Ἡ δίκη ἤρχιζ' ἔπειτα. Θεέ! τί συζητήσεις,
Τί θόρυβον καὶ τί φωνὰς ἐπέφερεν ἡ κρίσις:
Τίς ἦτον ὁ νικῶν.
« Ψηφοφορίαν » ἔκραζον κ' ἐψηφορόρουν τέλος,
Ἀλλ' ἑαυτοὺς ἐψήφιζον ὡς νικητὰς — τί γέλως! —
Πολλοὶ τῶν ἀγωνοδικῶν·

Τοὺς στίχους τότ' ἀφίνοντες ἐλάλουν δι' Ἐκείνην·
Ὁ εἷς τὴν ἔλεγ' Ἐρατὼ, ὁ ἄλλος Εὐφροσύνην,
Καὶ ἐξ αὐτῶν πασῶν
Ἡ μία ἦτον ἄγγελος, Θεὰ ἡ ἄλλη ἦτον,
Ἡ ἄλλη ἦν φαινόμενον, τετάρτη τῶν Χαρίτων
Ἡ καὶ δεκάτη τῶν Μουσῶν.

Καὶ εἶχε δεῖγμα ἔρωτος εἰς βλέμματα φλογώδη,
Εἰς τρυφερὸν μειδίαμα, εἰς ἄνθος, εἰς εὐώδη
Μικρὰν ἐπιστολήν,
Καὶ ἦσαν ὅλοι εὔθυμοι, κ' ἐφώναζον, κ' ἐγέλων,
Ἐλπίζοντες πῶς τὸ παρὸν θὰ διαμείνῃ μέλλον,
Χωρὶς τινὰ μεταβολήν.

—Φεῦ! ἦσαν φροῦδα ὄνειρα κ' ἐλπίδες μας καὶ πόθοι·
Ὑπὸ αἰφνίδιον πνοὴν ἀνέμου ἐσαρώθη
Τῶν φίλων ἡ χαρὰ,
Ἄλλους μακρὰν παρέσυρεν ἐπὶ ἀξένου χώρας,
Ἄλλων τὰς πρώην μαγικὰς καὶ νῦν ἀφίλους ὥρας
Ἐπίκρανεν ἡ συμφορά.

Καὶ τόρα τί ἀπέμεινε τοῦ παρελθόντος; Οἴμοι!
Δὲν ἔμεινʼ ἄλλο λείψανον, ἢ ἡ χρυσῆ του μνήμη,
Παρήγορος ἀκτίς,
Ἥτις τὴν τέφραν τῆς χαρᾶς θερμαίνει κἂν τῆς πρώτης,
Καὶ ἣν προσβλέπω ἄπληστος, ὡς ὁ ῥιγῶν δεσμώτης
Βλέπει τὸ φῶς ἐκ τῆς εἱρκτῆς.

Β'.

ΕΙΣ ΝΕΑΝ ΚΟΡΗΝ.

—

Διατί, ἐνῷ παιδίον δύνασʼ ἔτι νὰ κληθῇς,
Τῆς χρυσῆς σου ἡλικίας θέλεις, κόρη, νὰ προτρέχῃς,
Καὶ τὸ ἄγνωστον ποθεῖς
Καὶ ἀφίνεις ὅ,τι ἔχεις;

Διατί τὸν καστανόν σου δὲν ἀφίνεις ὀφθαλμὸν
Τῆς παρθένου σου καρδίας τὸ κενὸν νὰ κατοπτρίζῃ,
Ἥτις ἔρωτος παλμὸν
Δὲν μαντεύει, δὲν γνωρίζει;

Διατί ἐπὶ τὰ ῥόδα τῆς λευκῆς σου παρειᾶς
Δὲν ἀφίνεις τὴν χαράν σου ἀδιάστως νʼ ἀνατέλλῃ,
Διατὶ δὲν μειδιᾷς,
Ὅταν ἡ ψυχή σου θέλῃ;

Διατί τὸ παιδικόν σου χεῖλος λέγει σοβαρῶς
Ὅσα ἔνδον διαψεύδει ἡ σκιρτῶσά σου καρδία;
Ἦλθε, λέγεις, ὁ καιρὸς,
Νὰ γενῇς καὶ σὺ κυρία;

Σὺ κυρία, ἣν χθὲς ἔτι ὠνομάζομεν *παιδί*,
Σὺ γυνὴ βρενθυομένη, δεκαεξ μαΐων κόρη;
Ὄχι, μή τότη σπουδὴ,
Τῶν ἐτῶν σου μὴ προχώρει.

Ὅταν τοὺς χρυσοῦς ἰούλους τῆς ξανθῆς σου κεφαλῆς
Ἐλθεῖς καστανοὺς βοτρύχους ὁ καιρὸς νὰ μεταβάλῃ,
Κ' ἐκ τῆς κόρης τῆς δειλῆς
Ἡ νεᾶνις ἀναθάλῃ,
Ὅταν τῆς μετάξης πλέον ἡ θροὴ δὲν θὰ σʼ ἀρκῇ,
Οὔτε τρίχαπτα καὶ κόσμοι, ταινιῶν καὶ πτίλων πλήθη,
Ὅταν αἴσθημα γλυκὺ
Τὰ ἁγνά σου σείσῃ στήθη,

Ὅταν αἰσθανθῇς πῶς εἶνε ἡ καρδία σου κενὴ,
Καὶ ζητήσῃ νὰ μαντεύσῃ ἡ ψυχή σου, τί τῆς λείπει,
Ὅταν μυστικὴ φωνὴ:
«Ἔρως εἶν' αὐτὸ» σοῦ εἴπῃ·

Ὅταν, κόρη, ἀγαπήσῃς, ὅταν ἀνταγαπηθῇς,
Τότε θὰ ἰδῇς πῶς αἴφνης ὡριμάζει ἡ καρδία,
Πῶς ἡ κόρη πρὶν, εὐθὺς
Γίνεται γυνὴ τελεία.

Τότε πόσα θὰ σὲ μάθῃ ἡ ἀγάπη θὰ ἰδῇς·
Σοβαρὰ θὰ ἦσαι δίχως ἡ ψυχή σου νὰ τὸ θέλῃ,
Κ' εἰς τὰ χείλη σου ψευδὴς
Ἴσως γέλως θʼ ἀνατέλλῃ.

Θὰ φρονῇς πολλάκις ἄλλα, ἐνῷ ἄλλα θὰ λαλῇς
Θὰ σʼ ἀρκῇ ἐκεῖνος μόνον μυστικὰ νὰ σὲ μαντεύῃ,
Καὶ θὰ θέλῃς ὁ πολὺς
Ὅμιλος νὰ σὲ πιστεύῃ.

Τῆς ἀγάπης θὰ νοήσῃς ποία εἶνʼ ἡ τακτική.
Τῶν βλεμμάτων σου τὴν γλῶσσαν τότε πλέον δὲν θʼ ἀφίνῃς
Εἷς παλμὸς νὰ διοικῇ,
Κ' ἐρωτότροπος θὰ γείνῃς·

Τόρα πλὴν, ὅτε παιδίον δύνασʼ ἔτι νὰ κληθῇς
Μὴ ζητῇς τῆς ἡλικίας τῆς χρυσῆς σου νὰ προτρέχῃς,
Μὴ τὸ ἄγνωστον ποθῇς
Καὶ ἀφίνῃς ὅτι ἔχεις.

Γ'.

ΤΙ ΘΕΛΩ.

—

Δὲν θέλω πλούτη καὶ χρυσὸν καὶ θεραπόντων σμήνη,
Θέλω τὸ στῆθός μου χαρᾶς κ' ἐλπίδων νὰ πλουτῇ,
Καὶ ἔστω μόνον κτῆμά μου καλύβη ἀχυρίνη,
Μ' ἀρκεῖ αὐτή.

Δὲν θέλω φῶτα καὶ χοροὺς καὶ κάτοπτρα... μὲ θλίβει,
Βαρύνει τὴν καρδίαν μου φαιδρότης τεχνητή.
Ἀκτῖνά της ἐσπερινὴν ὅταν μοῦ στέλλʼ ἡ φοίβη,
Μ' ἀρκεῖ αὐτή.

Δὲν θέλει κήπους, πίδακας καὶ βρύσεις ἡ ψυχή μου·
Δὲν μὲ μαγεύουν λείρια καὶ κρίνοι κηπευτοὶ,
Ὅσον μὲ θέλγει ἡ ὀσμὴ τοῦ ἐπανθοῦντος θύμου,
Μ' ἀρκεῖ αὐτή.

Δὲν θέλω θέατρα, αὐλοὺς καὶ μουσικοὺς θιάσους,
Δὲν θέλω εἰς τὰ ὦτά μου ὀρχήστρα νὰ κροτῇ·
Ὁπόταν ψάλλʼ ἡ ἀηδὼν εἰς τοὺς μυχοὺς τοῦ δάσους,
Μ' ἀρκεῖ αὐτή.

Δὲν θέλω δόξαν καὶ τιμὰς, δὲν θέλω μεγαλεῖα,
Δὲν θέλω ὄχλου συρφετὸς νὰ μὲ χειροκροτῇ·
Μία ποθῶ νὰ μ' ἀγαπᾷ, μία πιστὴ καρδία,
Μ' ἀρκεῖ αὐτή.

Δὲν θέλω πλήθη γυναικῶν φαιδρῶν, ἑορτασίμων,
Δὲν μὲ κινοῦν τὰ κάλλη των κ' οἱ ὦμοι οἱ χυτοὶ,
Τὴν χεῖρά της νὰ ἔσφιγγον κρυφὰ θὰ ἐπροτίμων,
Μ' ἤρκει αὐτή.

Δ'.

Η ΤΡΟΠΗ.

—

Ὅταν 'σ ἐκάλει
Θερμὴ ἀγκάλη
Καὶ εἷς παλμὸς,

Ἀδιαφόρει
Σοῦ, νέα κόρη,
Ὁ ὀφθαλμός.

Δὲν σὲ ἐκίνει
Πάθους ὀδύνη,
Ἦσο βωβή,

Ἢ γέλως μόνον
Ἦτο τῶν πόνων
μου ἀμοιβή.

Παρῆλθε τόρα
Ἐκεῖν' ἡ ὥρα
Τῶν πρίν ἐτῶν·

Ὅλ' ἡ ἀγάπη
μου μετετράπη
Εἰς παγετὸν,

Καὶ σοῦ τὸ στῆθος,
Ὅπου συνήθως
Ἦτο χειμών,

Τόρα ἠσθάνθη
Ὅτι δι' ἄνθη
Ἔχει χυμόν.

Πλὴν... παρακαίρως!
Ὄψιμος ἔρως
Τί ὠφελεῖ;

Εἶνε πῦρ καῖον,
Ἀλλ' ὅπερ πλέον
Δὲν πυρπολεῖ·
Πρὶν φύγουν ἔτι
Τὰ νέα ἔτη
Καὶ ἡ χαρὰ,

Κ' ἔλθῃ βαρεῖα
Ἡ ἡλικία
Ἡ παγερὰ,

Πρὶν ἡ φυσήσῃ
Βορρᾶς καὶ σβύσῃ
Διὰ μιᾶς

Τ' ἄνθη τῆς νέας
Τῆς πρὶν ὡραίας
σου παρειᾶς,

Πρὶν ἔλθ' ἡ δείλη,
Ἔπρεπε, φίλη,
Νὰ αἰσθανθῇς,

Πῶς ὥρα ἦτον
Μεστὴ χαρίτων
Καὶ σὺ νʼ ἀνθῇς.

Σὺ τόρʼ ἀγάπην
Ζητεῖς, κ' ἐτράπην
Ἀλλοῦ ἐγώ.

Εἰς σὲ τοῦ γήρως
Πίπτει ὁ κλῆρος,
Κ' ἐγὼ σφριγῶ.

Σὺ θʼ ἀποθάνῃς
Γραῖα νεᾶνις,
Ἡ μοναχή,

Κ' ἐμὲ ἀγκάλαι
Θὰ κάμουν ἄλλαι
Τρισευτυχῆ.

Ε'.

ΕΙΣ ΧΕΙΜΩΝ.

—

Πῶς σʼ ἐνθυμοῦμαι, χειμὼν τῆς Γερμανίας!
Ὅλʼ ἡ χιών σου κ' οἱ πάγοι οἱ βαρεῖς
Πηγὴ μοῦ ἦσαν κρυφῆς εὐδαιμονίας,
Καὶ ἀναμνήσεις μʼ ἀφῆκαν προσχαρεῖς.

Ὅταν τοὺς κλάδους ἐλεύκαινες τοῦ δάσους
Κ' ἔστρωνες πάγους ἐπάνω τῶν λιμνῶν,
Ὅταν τοὺς οἴκους ἐκόσμεις μὲ πετάσους,
Πτυχὰς χιόνων τριγύρω των κρεμνῶν,

Κ' ἔγραφεν ἄνθη ἐπάνω τῶν ὑέλων
Ἡ παγερὰ σου νυκτερινὴ πνοή·
Ἀδιαφόρουν, σʼ ἐνεπαιζον κ' ἐγέλων,
Ἄλλη ἐπλήρου τὰ στήθη μου ζωή.

Δὲν ἠσθανόμην τοὺς πάγους καὶ τὰ ψύχη,
Ἔκαρ ἐθάρρουν πῶς ἦτον ὁ χειμών,
Διότ' ἡ νέα καρδία μου νιὼτύχει,
Κ' ἔπαλλ' ἠρέμα τὸ στῆθός μου θερμόν.

Ὅταν σιμά της ἤμην μακρὰν τοῦ πλήθους,
Τὸ φόρεμά της ἐγγίζων ἢ πατῶν,
Ἄγνωστον θάλπος εἶχον ἐντὸς τοῦ στήθους,
Θέρμην γλυκεῖαν, ἂν ὄχι πυρετόν.

Ἐνῷ ἐφύσα τὸ πνεῦμα τοῦ χειμῶνος,
Κ' ἔπιπτε λάβρον τὸ ῥεῦμα τῆς βροχῆς,
Ἐγὼ λαλοῦσαν τὴν ἤκουον ἀφώνως,
Κ' ἐλησμονούμην καὶ ἤμην εὐτυχής.

Ἓν αὐτῆς βλέμμα γλυκὺ μοὶ ἀνεκάλει
Ὅτι δὲν μ' εἶχε παγώσει ὁ βοῤῥᾶς,
Καὶ ἠσθανόμην τὸ στῆθός μου νὰ πάλλῃ
Παλμοὺς ἀγάπης, λατρείας καὶ χαρᾶς.

Ὁπόταν ἦτο φαιδρὰ καὶ ἐμειδία
Συνεμειδίων, πᾶν ἄλγος λησμονῶν,
Συνεμειδία ἡ φύσις καὶ αἴθρία
Τὸν νεφελώδη ἐφαίδρυν' οὐρανόν.

Ἡ κεφαλή της, μικρὰ ὡσεὶ παιδίου,
Ἦν Ἀφροδίτης καὶ Ἥβης κεφαλή,
Κ' ἔλεγες ὅτι θεά τις τοῦ Φειδίου
Ἐλαβε πνεῦμα, κινεῖται καὶ λαλεῖ.

Εἰς τὸ ὑγρόν της ἀντανεκλᾶτο ὄμμα
Ὁ ἀττικός μου ὡραῖος οὐρανός,
Καὶ τὸ μικρόν της, ὅταν ἐλάλει, στόμα
Ἦν ἄνθους κάλυξ ἀνοίγων πρωϊνός.

Εἰς τῆς ἑστίας τὸ πῦρ ἐπορφυροῦτο
Ἡ νεαρά της, ἀνθοῦσα παρειά,
Καὶ ἡ μορφή της ῥόδον ὡμοίαζ' οὕτω,
Ὅπερ ὁ φοῖβος φιλεῖ ἐν τῇ σκιᾷ.

Ὦ, πῶς ἐκείνην προσβλέπων ἐλησμόνουν
Ὅτι συρίζει ἐκτὸς ἡ καταιγίς,
Καὶ μὲ λικνίζει ἔαρ γλυκὺ ἐφρόνουν
Μαζὺ μ' ἐκείνην ἐπὶ πατρίας γῆς!

Ποῦ εἶσαι τώρα, χειμών μου τρισευδαίμων,
Ὅτε μ' ἐκήλουν καὶ ψύχη καὶ χιών,
Ὅτε τὴν λύσσαν ἐγέλων τῶν ἀνέμων,
Καὶ ἐθεώρουν τοὺς πάγους μειδιῶν;

Ἦλθες καὶ πάλιν, Ἀπρίλιε, καὶ δῶρα
Σκορπίζ' ἡ χεὶρ σου, ὦ ἄνοιξις χρυσῆ, . . .
Τί νὰ τὰ κάμω; ἐκείνη λείπει τώρα,
Κ' ἐγὼ νὰ λείπω; θὰ ἐπροτίμων σύ.

ΣΤ'.
ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ ΤΗΣ.

Εἰπέ με, κάτοπτρον, ἂν πρέπῃ,
Ὅταν τὴν βλέπῃς καὶ σὲ βλέπῃ,
Πᾶσαν πρωΐαν,
Ἐνῷ αἰδήμων σ' ἀτενίζει,
Καὶ τὴν λυτὴν αὐτῆς κτενίζῃ
Κόμην, τὴν λείαν,
Ὅταν ἡ νέα της ὠλένη
Ὑπὸ τὸν πέπλον διαφαίνει
Λευκῆς ἐσθῆτος,
Ὅτ' ἐπὶ ὤμων μαρμαρίνων
Κάμπτετ' ὁ τράχηλός της κλίνων
Ἐπιχαρίτως,
Ὁπόταν στῆθος μόλις θάλλον
Φρίσσῃ γυμνόν, ῥιγοῦν καί πάλλον, . . .
Σὲ θέλ' ἡ θέα;
Εἰπὲ μ', ὁσάκις σ' ἐθεώρει
Οὕτω ἀνύποπτος ἡ κόρη,
Ἦτον ὡραία;

Ζ'.
ΑΣΤΑΣΙΑ.

Θὰ θελήσῃς
Νὰ μ' ἀφήσῃς
Νὰ σοῦ 'πῶ
Πῶς σ' ἀγαπῶ;

Τί θὰ πάθῃς
Ἂν τὸ μάθῃς;
Δὲν ζητῶ
Παρὰ αὐτό.

Μὴ σὲ μέλει·
Τοῦτο θέλει
Ἡ ψυχή
μου ἡ πτωχή.

Νὰ σοῦ εἴπῃ
Τί τῆς λείπει,
Τίς κρατεῖ
Αὐτὸ τὸ τί.

Ἂν τὸ λάβῃ,
Τ' ἀπολαύσῃ,
Εἶδε μή,
Δὲν θυμεῖ,

Καὶ εἰς ἄλλην
Κόρην πάλιν
Θὰ τραπῇ
Νὰ τὸ εἰπῇ.

Η'.
ΕΡΩΤΟΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ.

Δὲν ἦτον ὄνειρον γλυκύ, ταλαίπωρε καρδία,
Ἀλλ' οὔτ' ἐγρήγορσις τερπνὴ ἐκείνη ἡ ἀγάπη,
Ἦτον ἓν φάσμα νυκτικὸν, ἦτον ὑπνοβασία, . .
Καὶ τόρα εἰς παράδοξον ἀνάμνησιν ἐτράπη.

Ὑπνοβασία! ἔβλεπον, ἀλλ' ἔβλεπον τυφλώττων·
Περιεπάτουν ἄφοβος, πλὴν βαίνων αὐτομάτως,
Καὶ οὔτε τῶν βημάτων μου ἤκουον κἂν τὸν κρότον,
Τοσοῦτον ἦν τοῦ ὕπνου μου μολύβδινον τὸ κράτος.

Τόρα, ὁπότ' ἐγρηγορῶν στρέφετ' ὁ νοῦς μ' ὀπίσω,
Καὶ βλέπω ποῦ νυκτοβατοῦν τὸ βῆμά μου ἀνέβη,
Πόθεν ὀλίγον ἔλειψε χαμαὶ νὰ ὀλισθήσω,
Ἀνέκφραστος φρικίασις τὸν νοῦν μου κυριεύει.

Δὲν εἶνε ἡ φρικίασις αὐτή μου φρίκη ὅμως,
Δὲν εἶνε φόβου αἴσθημα, οὐδὲ μεταμελείας,
Εἶν' αἴσθημ' ἀνεξήγητον, εἶνε χαρὰ καὶ τρόμος,
Εἶν' ἡδονὴ, ἀπόλαυσις, μεστὴ περιεργείας.

Ποσάκις χαίρων κάτωθεν προσβλέπει τις τὰ ὕψη,
Ὅπου μικρὸς ἐπλάνησε τὸν νεαρόν του πόδα,
Χωρὶς ἐπὶ τὴν ἄβυσσον περίεργος νὰ κύψῃ,
Ἀλλ' ἄνθη δρέπων δροσερὰ καὶ ἀναπνέων ῥόδα!

Οὕτω κ' ἐγὼ τότ' ἔχαιρον εἰς τοῦ κρημνοῦ τὰ χείλη·
Χρυσοῦφές, ἀόρατον παρηκολούθουν νῆμα,
Μ' ἐμάγευ' ἓν μειδίαμα, μία τις λέξις φίλη,
Κ' εἶχον τὸν πόδα σταθερὸν, καὶ ἀσφαλὲς τὸ βῆμα.

Μ' ἦτον ἀνέκφραστος χαρὰ νὰ κάθημαι ἐγγύς της,
Νὰ ἀκροῶμαι τοῦ τερπνοῦ τῆς λαλιᾶς της ἤχου,
Καὶ νὰ τὴν βλέπω, πλὴν χωρὶς νὰ ἐννοῶ, ἂν πίστις,
Ἔρως, ἡ σέβας, ἡ στοργὴ τὸ βλέμμα μ' ἐνεψύχου.

Τί ἔλεγε δὲν ἤκουον, ἀλλὰ τὴν ἠκροώμην,
Δὲν ἐπεζήτουν ἀμοιβὴν, οὔτε ἀγάπης φράσεις,
Μὲ ἤρκει ἡ μικρά της χειρ, ὁπόταν εἰσηρχόμην,
Κ' ἓν «καλὴν νύκτα» φεύγοντα μ' ἔῤῥιπτεν εἰς ἐκ-άσεις.

Ποσάκις ἐν τῇ σιωπῇ χειμερινῆς ἑσπέρας
Ὑπὸ τὸ μετριόφρον φῶς λαλοῦντες τῆς λυχνίας
Τοῦ στήθους μας ἠνοίγομεν κρυφίως τὰς διφθέρας
Καὶ ἐμετροῦμεν τὸ κενὸν τῆς νέας μας καρδίας!

Τὰ μυστικά μας ἔλεγεν ὁ εἷς μας πρὸς τὸν ἄλλον,
Καὶ ἤρχετο τὸ ἔσχατον μυστήριον ἐν τέλει,
Ὁτ' ἡ καρδία μας παθῶν ἠγνόει ὅτι σάλον,
Καὶ ὅτι πάντοτ' ἤρεμος νὰ διαμείνῃ μέλλει.

Καὶ ἦτο ἤρεμος· Ἐγὼ συνήθως ἐν βιβλίον
Τῇ ἀνεγίνωσκον σιγὰ, καὶ ἤκουεν ἐκείνη, . . .
Αἱ ὧραι ἔφευγον τερπναὶ, καὶ τὸ βιβλίον κλείων
Ἤρχιζον τὴν ἐπαύριον ὁπόθεν εἶχον μείνει.

Ἄλλονε, ὅταν ἥλιος φαιδρὸς τοῦ Δεκεμβρίου
Μετέβαλλ' εἰς ἀδάμαντας τοὺς παγετοὺς τῶν κλάδων,
Καὶ ἔστιλβεν ὡς σμάραγδος ἡ χλόη του πεδίου,
Τὴν πάχνην ἀποβάλλουσα τῶν πρωϊνῶν νιφάδων,

Εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐτρέπομεν βραδυπατοῦν τὸ βῆμα,
Κ' ἐκεῖ χαμαὶ ἐπὶ ξηρῶν καθήμενοι κλαλάμων,
Τὸ ἥσυχον ἠκούομεν κρυφίου ῥείθρου κῦμα,
Κ' ἐγράφομεν ἀλλόφρονες καμπύλας εἰς τὴν ἄμμον.

Ἐγράφομεν σιωπηλοὶ καὶ αἱ στιγμαὶ ἐπέρων,
Καὶ συνεπλέκοντο χαμαὶ τὰ γράμματα ἀτάκτως·
Οὐδὲν ἀνεγινώσκετο, ἀλλ' ὅμως ἀμφοτέρων
Ὡμοίαζον αἱ ἄμορφοι γραμμαὶ ἀπαραλλάκτως.

Τίς οἶδε τί ἐγράφομεν, καὶ διατὶ ὁμοία
Διετυποῦτο ἡ μορφὴ ἐκείνη τῶν γραμμάτων,
Τίς οἶδεν ἂν διάνοια δὲν ἦτό τις κρυφία,
Ὑπὸ τοὺς γρίφους τῶν γραμμῶν αὐτῶν τῶν αὐτομάτων.

Πλὴν δὲν τὴν ἐμαντεύομεν κ' ἐκάμνομεν ἀλύσεις,
Τοὺς γρίφους μας συμπλέκοντες ἐπὶ τῆς λείας ἄμμου,
Ἀμέριμνοι ἀλλ' εὐτυχεῖς, καθὼς ὅταν ἐπίσης
Ἡ χεὶρ της συνεπλέκετο μὲ τὸν βραχίονά μου.

Πόσας, ἐνῷ μᾶς ἔφεγγε τὸ βράδυ ἡ σελήνη,
Οὕτω σιγμὰς διήλθομεν, λαλοῦντες ...—περὶ τίνος;
Δὲν ἐνθυμοῦμαι· ἔλεγον «ἐκεῖνος καὶ ἐκείνη,»
Καὶ μ' ἀπεκρίνετο αὐτὴ «ἐκείνη καὶ ἐκεῖνος.»

Κόσμους ἐπλάττομεν ψευδεῖς, ὡραίους παραδείσους,
Ἐθέτομεν ἐντὸς αὐτῶν ἐρωτευμένα ζεύγη,
Καὶ πλάττοντες εὐδαίμονας, δημιουργοῦντες Κροίσους,
Ἐλησμονοῦμεν ὁ καιρὸς ἂν ἵσταται ἢ φεύγει.

Ἄλλοτ' ἐπειραζόμεθα. Ἀναίσθητον μ' ἐκάλει,
Κ' ἐγὼ ὡς ἐρωτότροπον τὴν ἤλεγχον ἐπίσης·
Κ' ἦτο γλυκεῖα ἡ χωρὶς σκοποῦ ἐκείνη πάλη,
Καὶ ἦτον ἓν μειδίαμα τῆς ἔριδος ἡ λύσις.

Ἐκείνην τί τὴν ἔμελεν, ἀναίσθητος ἂν ἦμην,
Τί μ' ἔμελ', ἐρωτότροπος ἐὰν ἐκείνη ἦτον;
Τὸ ἀγνοῶ· τῆς ἔριδος ἐτήρησα τὴν μνήμην,
Πλὴν μ' εἶν' ὁ λόγος αἴνιγμα, γρῖφος ἐκ τῶν ἀλύτων.

Μ' ἠγάπα; τὴν ἠγάπων; φεῦ! ἐγὼ δὲν τῇ τὸ εἶπον,
Κ' ἐκείνη ἐσιώπησεν. Ὁ χρόνος διαβαίνων
Ἐσάρωσε τὸ παρελθὸν, καὶ μόλις που τὸν τύπον
Εὑρίσκω τῶν βημάτων μας ἐκεῖ τὸν ἐσβεσμένον.

Νὰ κλαύσω τόρα δι' αὐτὸ καθὼς ὁ μαραμένον
Τὸ νεογέννητον φυτὸν, τὸ θάλλον χθὲς, εὑρίσκων,
Ὁ ἄνθη παρ' αὐτοῦ φαιδρὰ καὶ ἄρωμ' ἀναμένων,
Κ' ἐλπίζων νὰ τὸ ἴδῃ ζῶν, πρὶν τὸ θρηνήσῃ θνῆσκον;

Ἂν ὅμως ἦτον ἄκανθα τὸ βρέφος τοῦ λειμῶνος,
Ἂν κέντρα ἔμελλε πικρὰ νὰ ἀναδώσῃ θάλλον;
Ἐγὼ δὲν κλαίω, δὲν γελῶ, καὶ ἡδονὴ καὶ πόνος
Θάλλουν ἐντός μου συμφυεῖς, ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον.

Κισσὸς τῆς μνήμης συγκρατεῖ τ' ἁβρὰ αὐτῶν γελέχη,
Καὶ ὅταν πρὸς τὸ παρελθὸν τὸν νοῦν ἀλλόφρων τρέπω
Γλυκείας λύπης δάκρυον τὰ βλέφαρά μου βρέχει,
Καὶ, μὴ ἰδὼν τὸν ἔρωτα, τὸ πτῶμά του κἂν βλέπω.

Θ'.

Η ΑΝΑΙΣΘΗΣΙΑ ΜΟΥ.

Μ' εἶπον ὅλοι ἀναίσθητον· φθάνει,
Μὴ τὸ λέγῃς, ὦ φίλη, καὶ σύ·
Ἂν τὸ στῆθός μου τόρα νοσῇ,
Θ' ἀποθάνῃ.

Θ' ἀποθάνῃ, ὡς τήκεται θνῆσκον
Ἐπὶ βράχων ἓν χόρτον φυὲν,
Δρόσου ζῶν καὶ νεκρὸν δάκρυ ἓν
Μὴ εὑρίσκον.

Ἄνθος ἔμελλεν ἴσως νὰ δώσῃ,
Μία ἔλειπε μόνη ῥανίς,
Δὲν τὴν ἔχυσεν ὅμως κανείς,
Κ' ἦσαν τόσοι!....

Ἀδιάφορος πᾶς ἀπετράπη,
Ἂν νοσοῦν ἤδη κεῖται χαμαὶ,
Δρόσος λείπ' εἰς αὐτὸ, εἰς ἐμὲ
Φεῦ! ἀγάπη.

Ὅταν κύκλω ἐγέλα τὸ πλῆθος
Καὶ μ' ἐκάλει ἀνάλγητον ὄν,
Ἠγερὰν κεφαλὴν καὶ κενὸν
Ἔχον στῆθος,

Σὺ ἐξ ὅλων αὐτῶν μόνη μία
Δὲν ἐγέλας, δὲν ἦσο κακὴ
Καὶ τὸ στόμα σου μόνον γλυκὺ
Ἐμειδία.

Τίς συνέβη τροπή; Ἐξηράνθη
Τὸ νοσοῦν τότε χόρτον λοιπόν;
Ὄχι! ζῇ, ἔχ' εἰσέτι ὀπὸν
Διὰ ἄνθη·

Ἔχει, θέλει πλὴν δρόσον ἀκόμα·
Καὶ ἡ δρόσος θὰ ἦνε πολλὴ,
Ἐὰν ὅπως ἐλάλει λαλεῖ
Σοῦ τὸ στόμα·

Ἄ; μὲ λέγουν ἀναίσθητον ἄλλοι,
Μὴ τὸ λέγῃς, ὦ φίλη, καὶ σύ,
Ἂν τὸ στῆθός μου τόρα νοσῇ,
Ὅμως πάλλει.

ΑΙ ΔΥΟ ΕΞΑΔΕΛΦΑΙ.

ΔΙΗΓΗΜΑ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

ὑπὸ

G. DE LA LANDELLE.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 364 — 365.)

Ϛ'.

Ὁ Μαστρο-Ματθαῖος καὶ ἡ Καλυψὼ ἐπανέλαβον τὰς θέσεις αὐτῶν παρὰ τὸν μέγαν ἱστόν· τὸ δὲ πλήρωμα, διὰ τοῦ λεπτοῦ παραπετάσματος τοῦ χωρίζοντος τὴν πρύμνην ἀπὸ τῆς πρώρας, ἐθαύμαζε μεθ' ἁπλότητος τὴν λαμπρότητα τοῦ ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν διδομένου χοροῦ. Ἤθελεν ἐπιλείψει ἡμᾶς ὁ χρόνος ἂν ἐπεχειροῦμεν νὰ σημειώσωμεν τὰς ταπεινὴ τῇ φωνῇ γινομένας παρατηρήσεις ὑπὸ τῶν εὐφυῶν κατοίκων τῶν παρόδων ἢ τῶν σοβαρῶν γερόντων τοῦ κύτους· λέγομεν μόνον ὅτι ὁ Καρτοννὲ, πεποιθὼς εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Μαστρο-Ματθαίου, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ, ἕρπων, μέχρι τοῦ μέρους ἔνθα ὁ πυράρχης ἐκάθητο μετὰ τῆς Καλυψοῦς· ἅμα δ' ὡς ἠκούσθησαν οἱ πρῶτοι ἦχοι τῆς μουσικῆς, ὁ ἀρτεμονίτης ἐτόλμησε νὰ προσφωνήσῃ, ταπεινῇ τῇ φωνῇ, τὸν ἀνδρεῖον αὐτοῦ σωτῆρα·

«Αἴ! Μαστρο-Ἁμορφονιέ!» εἶπεν, ἡ δὲ φωνὴ ἐφαίνετο ἐξερχομένη ἐκ τροχίλου τῆς πτέρνας τοῦ ἰσοῦ.

— Τί! ἀπήντησεν ὁ ὑπαξιωματικὸς στρέφων τὴν κεφαλήν. Ἄ! σὺ εἶσαι Καρτοννέ;

— Ὅλος κι' ὅλος. Συμπάθειο ποῦ σᾶς πειράζω. Κάμνει νὰ μείνω ὀλίγον ἐδῶ; δὲν θὰ κουνηθῶ διόλου.

— Μεῖνε, υἱέ μου, ἀλλὰ πρόσεχε νὰ μὴ σὲ ἰδοῦν.

— Ἂν ἤθελες νὰ εἰπῇς, ἂν ἦναι ἀνάγκη, ὅτι σὺ μὲ διέταξες.

— Καλὰ, μεῖνε ἥσυχος, θὰ ἐμποδίσω τοὐλάχιστον νὰ σὲ τιμωρήσουν ἂν σὲ ἰδοῦν, εἶπεν ὁ Μαστρο-Ματθαῖος χαίρων ὅτι ἐπεδείκνυεν εἰς τὴν Καλυψὼ τὴν σημασίαν αὐτοῦ. Ἐννοεῖς, ὡραία μου κόρη, προσέθηκεν ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτὴν, ὅτι, ἀφ' οὗ τὸν ἔδωκα τὴν ἄδειαν, τὸ πολὺ πολὺ θὰ τὸν στείλουν ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἦλθεν. Ἄ, ναί, Καρτοννέ, σὲ ἐπιφορτίζω τὸν πυρσὸν τὸν ὁποῖον θ' ἀνάψωμεν εἰς τὴν ἄκραν τῆς κεραίας τοῦ ἀκατίου ὅταν θὰ φεύγουν οἱ καλεσμένοι.

— Εὐχαριστῶ, Μαστρο-Ματθαῖε, » ἀπήντησεν ὁ ἀρτεμονίτης συστέλλων, ὡς ὄφις, τὸ σῶμα αὐτοῦ.

Ὁ δὲ πυράρχης, παραχωρήσας τῷ Καρτοννὲ τὸ ἔξοχον προνόμιον τοῦ νὰ θαυμάζῃ ἐν ἀνέσει τοὺς χορεύοντας ἐπανέλαβε τὴν σειρὰν τῶν ἐρωτικῶν του πυροβολήσεων.

Ἐν τούτοις ὁ Ἐρνέστος ὠφελούμενος ἀπὸ τοῦ ἀντιχόρου ἀπεύθυνε τῇ συγχορευτρίᾳ αὐτοῦ κολακείας, αἵτινες οὐδόλως ἦσαν ἴσως αὐτοχέδιοι.

Δύο ὁλόκληροι μῆνες εἶχον παρέλθει ἀφ' οὗ αὐτὸς καὶ ὁ Μονταιγλὼν εἶχον ἐκμυστηρευθῆ ἀλλήλοις τὰ καθ' ἑαυτοὺς, καὶ κατὰ τοὺς δύο τούτους μῆνας ὁ Ἐρνέστος εἶχε σκεφθῆ ὡρίμως· ἀναγκασθεὶς νὰ παραιτηθῇ τῆς Ἀδριάνας, κατοικῶν εἰς τὴν ξηρὰν ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κ. Δεγαλὲ, βλέπων καθ' ἑκάστην σχεδὸν τὴν Ἔμμαν, ἐνθαῤῥυνόμενος παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ὠθούμενος ὑπὸ τῆς εὐνοίας τῆς Καλυψοῦς, καὶ ἐντελῶς ἐλεύθερος ἀπέναντι τοῦ Μονταιγλὼν, δὲν εἶχε, μεθ' ὅλα ταῦτα, ἀποφασίσει ἀκόμη νὰ ζητήσῃ ῥητῶς τὴν χεῖρα τῆς Ἔμμας· καὶ τοῦτο, οὐχὶ ἐπηρεαζόμενος ἐξ ὑλικῶν συμφερόντων, διότι, ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰ κτήματα τοῦ ἀποίκου δὲν ἐκινδύνευον ὅσον ἡ κυρὰ Κατερίνα, εἶχεν εἰπεῖ ἡ εἰς Φὸρ-Ῥουαγιὰλ οἰκία τοῦ Κ. Δεγαλὲ, ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν δούλων αὐτοῦ ἀπετέλουν, καὶ ἄνευ τῆς ἐπαύλεως, περιουσίαν πολλῷ μείζονα τῆς τοῦ Κ. Γραιγκούρ. Ἀλλ' ὁ φροντιστὴς ἤθελε νὰ μείνῃ κατὰ γράμμα πιστὸς εἰς τὴν μετὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ συνθήκην· ἡ Ἔμμα μόνη ἔπρεπε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα· προσθετέον δ' ὅτι ἐπεθύμει νὰ λάβῃ πρότερον καὶ ἐπιβεβαίωσιν τοῦ γάμου τῆς Ἀδριάνας.

Τὴν δ' Ἔμμαν, γνωρίζουσαν τὸ παρελθὸν καὶ ἔχουσαν τὸ πνεῦμα ὀξὺ, οὐδόλως ἐλάνθανε τὸ αἴσθημα τοῦτο τὸ ὁποῖον προσέβαλλε καὶ ὀλίγον τὴν φιλαυτίαν αὐτῆς· ὅθεν ὅσῳ ἔβλεπε τὸν Ἐρνέστον προχωροῦντα πρὸς τὴν θετικὴν ἐξήγησιν, τοσούτῳ μᾶλλον προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἐνόει αὐτόν. Ἡ δὲ πρὸς τὸν Μονταιγλὼν διαγωγὴ αὐτῆς εἶχεν, ὡς εἴπομεν, ἄλλην αἰτίαν· μελετήσασα τοὺς δύο ἀντιπάλους καὶ συγκρίνασα αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους, ἤθελεν ἴσως δυσκόλως δυνηθῆ νὰ ἐκλέξῃ, ἂν δὲν εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς ἔμελλε νὰ νυμφευθῇ τὴν ἐξαδέλφην αὐτῆς. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν αἰσθανθῆ δειλίαν ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ φροντιστοῦ· ἀλλ' ἡ βραδύτης τούτου ἐνεθαῤῥυνεν αὐτὴν μετὰ ταῦτα καὶ ἤδη, νομίζουσα ὅτι διεῖδε τὸ μέλλον, παρεδίδετο, ὡς ἐκ τούτου, ἀπερισκέπτως εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῆς νεανικῆς αὐτῆς φαντασίας.

« Ὦ! Ὦ! εἶπεν εἰρωνικῶς μειδιῶσα, ἀπατᾶσθε, κύριε Ἐρνέστε, αὐτοὶ οἱ ἔπαινοι δὲν ἀπευθύνονται εἰς ἐμέ.

— Εἶσθε σκληρὰ, κυρία· πάντοτε μὲ ἀπαντᾶτε τὸ αὐτὸ, ποτὲ δὲν μὲ πιστεύετε, ὅταν τολμῶ νὰ σᾶς ὁμολογήσω . . . »

Ἡ Ἔμμα ἐχρεώστει νὰ προχωρήσῃ.

« Λησμονεῖτε τὴν Ἀδριάναν, » εἶπε μετὰ πονηρίας, καὶ ἐνταυτῷ ὑπέκυψεν εἰς τὸν χρόνον τῆς μουσικῆς.

Οὐδέποτε ἡ Ἔμμα εἶχεν ὁμιλήσει τοσοῦτον εὐκρινῶς· ὁ τόπος τῆς σκηνῆς, ὁ χορὸς, ἴσως πλειοτέρα τῆς συνήθους εὐθυμία ἢ ἐλαφρότης, ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μέρος αὐτῆς εἰς τὸν ἀντίχορον καὶ ν' ἀπαντήσῃ ταυτοχρόνως, ὑπῆρξαν τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ἀπαντήσεως. Ὅταν ἐπανῆλθε πλησίον τοῦ φροντιστοῦ, εὗρεν αὐτὸν σοβαρὸν καὶ σχεδὸν περίλυπον.

« Ἀληθῶς ἠγάπησα τὴν Ἀδριάναν, τὸ ὁμολογῶ, κυρία. Θεωρεῖτε λοιπὸν τὸ ἁμάρτημα τοῦτο ἀσυγχώρητον;

— Ἐξ ἐναντίας· ἀλλ' ἡ ἐξαδέλφη μου ἔχει δικαιώματα, τὰ ὁποῖα δὲν θέλω δι' ὅλου νὰ καταπατήσω. Λέγετε ὅτι τὴν ὁμοιάζω· αὐτὸ μὲ κολακεύει, ἀλλὰ . . . Εἶναι ἡ σειρά σας, κύριε Ἐρνέστε. »

Ὁ φροντιστὴς ἐχόρευσε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του.

« Παρακαλῶ, κυρία, ἀφήσατέ με νὰ δικαιολογηθῶ.

— Ὦ! Αἱ ἄστατοι καρδίαι δὲν πάσχουν ἔλλειψιν προφάσεων! Ἂν ἠξεύρετε τί μὲ ἔγραψεν ἡ ἐξαδέλφη μου διὰ σᾶς καὶ ἄλλοτε καὶ ἀκόμη ἀφ' οὗ σᾶς ἐγνώρισα.

— Τέλος πάντων, εἶπεν ὁ φροντιστὴς μετ' ἀνυπομονησίας, ἡ Ἀδριάνα ὑπανδρεύθη. Ἂν εἷς ἐξ ἡμῶν ἐφάνη ἄπιστος, σᾶς ἐρωτῶ, εἶμαι ἐγώ; »

Ἡ Ἔμμα ἠναγκάσθη μετὰ λύπης νὰ διακόψῃ καὶ πάλιν τὴν ὁμιλίαν ἕνεκα τοῦ χοροῦ.

« Ὑπανδρεύθη; ἀνεφώνησε μετ' ἐκπλήξεως, ἀφ' οὗ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν της· καὶ πότε; πῶς τὸ ἐμάθετε; τί εἶναι αὐτὸς ὁ καινούργιος γάμος;

— Ὑπανδρεύθη τὸν πλοίαρχον Βραντὲλ, πρὸ τριῶν μηνῶν τοὐλάχιστον. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἡμῶν ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζὼ ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἡ ὁποία τὸ ἔλεγεν ὡς βέβαιον.

— Περίεργον! » ἐψιθύρισεν ἡ νέα γενομένη σοβαρά.

« *Γαλὸπ!* » ἐφώναξεν ὁ διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας.

Τὸ 1838 καὶ 1839, ἐν Μαρτινίκῃ, ὁποία καὶ ἂν ἦτο ἡ θερμοκρασία, ἐχορεύετο ἀφεύκτως καὶ *Γαλὸπ* μεθ' ἕκαστον ἀντίχορον· ἄλλως τε τοῦτο εἴθισται ἔτι καὶ νῦν καὶ θέλει συμβαίνει καὶ εἰς τὸ μέλλον κατὰ τοὺς ἐπὶ τῶν πλοίων διδομένους χορούς. Οἱ ναυτικοὶ ἔχουσι τοὺς λόγους των πράττοντες οὕτω.

Ἀνάγκη λοιπὸν ὑπῆρξεν ὅπως καὶ οἱ δύο χορευταὶ ἡμῶν ἀκολουθήσωσι τὸν χείμαῤῥον· ὁ δὲ χορὸς οὗτος κατέστησε θαῤῥαλεώτερον τὸν Ἐρνέστον, ὅστις ἔφθασεν εἰς βαθμὸν τόλμης, τοῦ ὁποίου δὲν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἐπιδεκτικόν.

Ἡ Ἔμμα, τρέμουσα ἐκ συγκινήσεως, ἀπήντησεν αὐτῷ ὅτε τὴν ὡδήγησεν εἰς τὸ κάθισμά της·

» Ἀρκετὰ, κύριε Πορταντίκ· ὁμιλήσατε τὸν πατέρα μου. »

Ὁ φροντιστὴς, στενοχωρηθεὶς ὡς ἐκ τῆς ψυχρότητος τῶν λέξεων τούτων, ἐχαιρέτισεν ὑποκλινῶς καὶ ἀνεμίχθη εἰς τὸ πλῆθος. Ἀμέσως δ' ὁ Μονταιγλὼν ἐπλησίασε τὴν Ἔμμαν.

« Κυρία, εἶπεν, θὰ χορεύσωμεν ἂν δὲν ἀπατῶμαι τὸν προσεχῆ χορόν.

— Μάλιστα, κύριε, ἀπήντησεν ἡ νέα στρέφουσα πρὸς αὐτὸν βλέμμα πλῆρες ῥεμβασμῶν.

— Φαίνεται ὅτι ὁ φροντιστὴς ἐφάνη εὔγλωττος! ἀνελογίσθη μετριοφρόνως ὁ ὑποπλοίαρχος. Διάβολε! πόσον εἶναι ταραγμένη! Ἀδιάφορον, μὴ χάνωμεν τὸ θάῤῥος! ἕκαστος ἂς φροντίζῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ ὁ Θεὸς βοηθός! Αὐταὶ εἶναι αἱ συμφωνίαι ἡμῶν. »

« Μὲ συμπάθειο, Μάστρο-Ματθαῖε, εἶπεν αἴφνης ὁ Καρτοννὲ, πάντοτε εὑρισκόμενος εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, κύτταξε ἐκείνην τὴν μελαχροινοῦλα ὁποῦ ἐχόρεψε μὲ τὸν φροντιστὴ, καὶ τόρα τῆς ὁμιλεῖ ὁ ὑποπλοίαρχος, πόσον νόστιμη εἶναι· τὴν ξεύρεις;

— Εἶναι ἡ κυρία μου, ἀπήντησεν ἀμέσως ἡ Καλυψὼ, κολακευθεῖσα ἐκ τῶν ἐπαίνων τῶν ἀποδιδομένων τῇ Ἔμμᾳ.

— Λέγω λοιπὸν, ’στὴν τιμή μου! ἐξηκολούθησεν ὁ ἀρτεμονίτης, ὄχι γιὰ νὰ σὲ κολακέψω, πῶς εἶναι ἡ ὡραιότερη ἀπ' ὅλαις.

— Δὲν ἔχεις κακὸ γοῦστο, Καρτοννὲ, θὰ κάμῃς τὸν δρόμον σου· σὲ τὸ λέγω ἐγώ.

— Ναί! Ναί! Θὰ κάμω δρόμον ἂν ταξειδεύσω δέκα πέντε ὡς εἴκοσι χρόνια ἀκόμη.

— Καὶ τὴν ἐβύζαξα ἐγὼ, ἐπανέλαβεν ἡ Καλυψώ,

— Ἄ! διάβολε! δὲν λέγω ὄχι· φαίνεται ὅμως ὅτι ἐμεγάλωσε γρήγορα, διότι ὁμοιάζετε τῆς ἰδίας ἡλικίας, ὡραία μου. »

Τοῦτο ἐκολάκευσε προσωπικῶς τὴν Καλυψὼ ἥτις ἤρχισε νὰ γελᾷ.

« Καρτοννὲ! Καρτοννὲ, ἐπῆρες ἀέρα, βλέπω· εἶπεν ὁ πυράρχης.

— Συμπάθειο, ἂν σᾶς ἐπείραξα . . . δὲν τὸ εἶχα σκοπό. »

Καὶ ὁ ἀρτεμονίτης, χωρὶς ν' ἀλλάξῃ θέσιν, διετήρησε σιωπήν· ὁ δὲ Μαστρο-Ματθαῖος ἐδιπλασίασε τὰς πρὸς τὴν Καλυψὼ περιποιήσεις.

Ὁ Μονταιγλὼν δικαίως ἐξεπλάγη διὰ τὴν πρωτοφανῆ ψυχρότητα τῆς Ἔμμας.

« Κυρία, ἠρώτησε μετὰ δειλίας, μήπως σᾶς δυσηρέστησα ἀκουσίως;

— Διὰ τί αὐτὴ ἡ ἐρώτησις;

— Διότι εὑρίσκω ὅτι ἔχετε ἀπόψε ὕφος αὐστηρὸν, τὸ ὁποῖον μὲ ἀναγκάζει νὰ ἐξετάσω τὴν συνείδησίν μου. Ἂν ἡμάρτησα, σᾶς παρακαλῶ νὰ μὲ τὸ εἴπητε, διὰ νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα μου.

— Τὸ σφάλμα δὲν εἶναι ἰδικόν σας, ἐψιθύρισεν ἡ νέα.

— Πῶς! μήπως σᾶς προσέβαλέ τις; ἀνέκραξεν ὁ ἀξιωματικὸς μετὰ ζέσεως· εἰπέτε, σᾶς ἐξορκίζω!

— Ὤ! ἡσυχάσετε, κύριε Μονταιγλὼν, εἶπεν ἡ Ἔμμα μειδιῶσα· τὸ σφάλμα, περὶ τοῦ ὁποίου λέγω, τὸ ἔκαμα ἐγώ.

— Εἴθε, κυρία, νὰ ἠδυνάμην νὰ τὸ ἐξαλείψω. »

Μετά τινας δὲ περιφράσεις, διακοπτομένας ὑπὸ τοῦ χοροῦ, ἡ Ἔμμα ἐδήλωσε τὴν ἰδέαν της· ἐφαίνετο μετανοοῦσα ὅτι εἶχεν ἐνθαῤῥύνει τοσοῦτον τὸν ἀξιωματικόν· ὅσον δὲ λεπτῶς καὶ ἂν ἐξεφράσθη, ὁ Μονταιγλὼν ἐνόησε τὴν σημασίαν τῆς μεταμελείας αὐτῆς.

« Λοιπὸν ἦτο παιγνίδιον! » εἶπε μετὰ πικρίας.

Ἡ νέα ἐστέναξε καὶ ὕψωσε πρὸς αὐτὸν τοὺς μεγάλους αὐτῆς ὀφθαλμούς.

« Σᾶς ἱκετεύω! μὴ μὲ ἀπελπίζετε· πρέπει λοιπὸν νὰ χάσω ὅ,τι ἀγαπῶ;

— Κύριε Μονταιγλὼν, μὴ ὁμιλεῖτε τοιουτοτρόπως, ἀπήντησεν ὑπερηφάνως ἡ Ἔμμα.

— Ὑπακούω εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας. Θὰ φυλάξω τὴν λύπην μου μυστικήν. Χαίρετε, γελᾶτε, εὐτυχεῖτε! Προτιμᾶτε ἄλλον, ὑποκύπτω· αὐτὸς εἶναι φίλος μου καὶ τὸν συγχαίρω ἐξ ὅλης ψυχῆς.

— Τί ἐννοεῖτε, παρακαλῶ, κύριε Μονταιγλών; ἠρώτησεν ἡ Ἔμμα μετὰ πολλῆς ἀξιοπρεπείας.

— Δύναμαι νὰ ἐξακολουθήσω χωρὶς νὰ σᾶς προσβάλω;

— Ὁμιλήσατε, τὸ ἀπαιτῶ.

— Λοιπὸν, κυρία, νομίζω ὅτι ὁ κύριος Ἐρνέστος Πορταντὶκ εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ὑπερισχύσῃ. Ἐπολεμοῦμεν μὲ ἴσα ὅπλα. Εἴμεθα ἐν γνώσει ἀντίπαλοι . . . ἀντίπαλοι διὰ δευτέραν φοράν. »

Ἡ Ἔμμα, ὠχριάσασα, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀπαντήσῃ.

« Συγχωρήσατε τὴν τόλμην μου· ἀλλ' εἰπέτε μίαν λέξιν. Θέσατε τέρμα εἰς τὴν σκληρὰν αὐτὴν ἀμφιβολίαν· εἰπέτε με μόνον ἂν πρέπῃ νὰ χάσω πᾶσαν ἐλπίδα! . . . Θὰ σιωπήσω, θὰ νικήσω τὴν λύπην μου καὶ δὲν θὰ εἶσθε πλέον δι' ἐμὲ εἰ μὴ ἀνάμνησις!

— Ἡ Ἀδριάνα ὑπανδρεύθη! . . . ἐψιθύρισεν ἡ νέα ὡς ἂν μὴ εἶχεν ἀκούσει.

— Πῶς! οὔτε κἂν ἄρνησιν! ἡ σιωπή σας μὲ ἀπελπίζει. Τί νὰ πιστεύσω;

— Ἠγαπᾶτε τὴν Ἀδριάναν ὅταν ἤλθατε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τοῦ πατρός μου;

— Εἶχον λάβει τὴν προτεραίαν ἀπάντησιν ἀρνητικὴν ἀπὸ τὴν κυρίαν Γραιγκούρ.

— Ἀλλ' ἀπεκρίθητε ὑποσχόμενος ὅτι μ' ὅλον τοῦτο θὰ μείνετε πιστός.

— Ὄχι, κυρία· ἀπεκρίθην μὲ γλῶσσαν μετρίαν, ἐπιφυλάττων διὰ τὸ μέλλον, ὡς καὶ διὰ τὸ παρὸν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς καρδίας μου, ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν ἔχασα πλέον.»

Ἡ Ἔμμα ἐτήρησε σιωπήν.

Ὁ Μονταιγλὼν δὲν ἤξευρε τί νὰ πιστεύσῃ, ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ ἀπελπισθῇ. Ἡ Ἔμμα ἀπεκαλύπτετο αὐτῷ ὑπὸ νέαν μορφήν· δὲν ἦτο πλέον ἡ ἐλαφρὰ καὶ γελέσσα νέα, ἡ προκαλοῦσα τὴν κολακείαν καὶ ἐνθαῤῥύνουσα μέχρι τινὸς τὴν τόλμην· σήμερον ἦτο σοβαρὰ καὶ εἶχεν ἀκούσει αὐτὸν μετὰ σοβαρότητος.

« Κυρία, ἐλπίζω ὅτι θὰ χορεύσωμεν καὶ ἄλλον ἕνα χορὸν,» εἶπεν ὁ Μονταιγλὼν ὁδηγῶν αὐτὴν εἰς τὴν θέσιν της.

Ἡ Ἔμμα ἠρυθρίασεν, ἐφάνη ἐξετάζουσα τὴν μνήμην αὐτῆς, τέλος δὲ εἶπε· «Καλὰ, ἀλλὰ θὰ ἀναγκασθῆτε νὰ περιμείνετε πολύ.

— Ἔστω· ποῖον; ἠρώτησεν ὁ ἀξιωματικὸς μετ' ἤθους ἱκετευτικοῦ.

— Τὸν δωδέκατον.»

Ὁ Μονταιγλὼν ἐμακρύνθη ἀποφασίσας νὰ κατορθώσῃ ὅπως χορευθῇ ὁ δωδέκατος ἀντίχορος.

Ἐν τούτοις ὁ ἰατρὸς Ἐστουρζὼ ἦτο εὐδαιμονέστατος· τὸ πᾶν ἔβαινε κατ' εὐχήν· ἡ μουσικὴ ἔπαιζε καλά, οἱ παῖδες δὲν ἔκαμνον ἀπροσεξίας, αἱ δὲ κυρίαι, μηδὲ τῆς Ἔμμας ἐξαιρουμένης, συνεχάρησαν αὐτῷ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ἔλεγον ὁμοφώνως ὅτι ὅλη ἡ δόξα ἀνῆκεν εἰς αὐτόν.

« Ὁ Ἐστουρζὼ, ἔλεγον, συνέλαβε τὴν πρώτην ἰδέαν, καὶ αὐτὸς ὠργάνισε καὶ ἐτακτοποίησεν ὅλα.

— Ὁ ἰατρός σας, ἀπήντων οἱ κεκλημένοι, εἶναι ἄνθρωπος εὐχάριστος, εὐφυέστατος καὶ φιλόκαλος.»

Τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ὁ ἰατρὸς ἐφάνη ἔτι πλέον περιχαρής· τὸ δεῖπνον εἶχε παρατεθῇ· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἑορτῆς ἔμελλε ν' ἀναδείξῃ κάλλιον τὰ προτερήματα αὐτοῦ, ἐζήτει νὰ παρατείνῃ αὐτὸ δι' ὅλων τῶν μέσων. Ἀλλὰ μάτην εἶχε μεταχειρισθῇ ἐπὶ τούτῳ τὸ κλασικὸν στρατήγημα τῶν οἰκοδεσποινῶν· μάτην τὸ ὑπὸ τὸ οἰακοστρόφιαν ἐντὸς χαλκίνου κιβωτίου τεθειμένον ὡρολόγιον ἐβράδυνεν ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, τὸ ὡρολόγιον τῆς πόλεως προέδιδε τὴν ἀλήθειαν· μόλις δ' ὁ ἑνδέκατος ἀντίχορος ἐτελείωσε καὶ, σιωπώσης τῆς μουσικῆς, ἠκούσθη σημαῖνον τὴν δευτέραν ὥραν τῆς πρωΐας.

« Καιρὸς, καιρὸς ν' ἀναχωρήσωμεν· Καλυψώ. Ἄρτεμις! Λουΐζα! Μαρία! φέρετε τὰ ἐπανωφόρια.

— Ἰατρὲ, σὲ παρακαλῶ, ἀκόμη ἕνα ἀντίχορον, δὸς τὸ σημεῖον, θὰ μὲ ὑποχρεώσῃς! εἶπεν ὁ Μονταιγλὼν προσδραμών.

— Μάλιστα, φίλε μου, ἀπήντησεν ὁ ἰατρὸς, ἀλλὰ δὲν θὰ μ' ἐμποδίσῃς νὰ ἴδω μὲ ποίαν θὰ τὸν χορεύσῃς.

— Τί μὲ μέλει! ἀνελογίσθη ὁ Μονταιγλὼν, φθάνει νὰ κατορθώσω νὰ μὲ δώσῃ συγκατάθεσιν ἢ τοὐλάχιστον ἐλπίδα.

— Κυρίαι, εἶπεν ὁ ἰατρὸς ὑψηλῇ τῇ φωνῇ, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναχωρήσετε· αἱ λέμβοι δὲν εἶναι ἀκόμη ἕτοιμοι· ἀφήσατε ἐν τούτοις νὰ σχηματίσωμεν ἕνα ἀντίχορον· θὰ ἦναι ὁ τελευταῖος.»

Ἀληθὴς ἢ ψευδὴς ἡ δήλωσις τοῦ τελετάρχου, ὑποστηριζομένη ὑφ' ἑνὸς allegro τῆς σάλπιγγος, ἐπήνεγκε τὴν περιμενομένην ἐντύπωσιν. Ὁ Μονταιγλὼν ἐπλησίασε τὴν Ἔμμαν καὶ εἶπεν·

« Εἶχον ἀποφασίσει νὰ χορεύσω μαζῆ σας ἕνα χορὸν καὶ ἔχω τὴν εὐτυχίαν νὰ χορεύσω καὶ δεύτερον· θὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε αὐτὴν τὴν ἑσπέραν. Δύο στιγμαὶ, βραχύταται δυστυχῶς, καθιστῶσι τὴν ἀνάμνησιν αὐτῆς γλυκεῖαν. »

Ἂν καὶ εὑρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον χοροῦ ζωηροῦ, καθ' ὃν ἐβασίλευσεν ἐλαφρὰ εὐθυμία, ἡ Ἔμμα ἐξεπλάγη ἀκούουσα τὸν Μονταιγλὼν, ὅστις δὲν περιωρίσθη εἰς τὸ προοίμιον τοῦτο. Ὁ ἀξιωματικὸς εἶχεν ἀποφασίσει νὰ τολμήσῃ νὰ εἴπῃ τὸ πᾶν καὶ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἀπόφασίν του. Ἀφ' οὗ ἐδείχθη εὐγενὴς καὶ ἐπιτήδειος, ἔπειτα δὲ εὔγλωττος καὶ ἐμπαθὴς, κατήντησεν εὐκρινὴς καὶ σύντομος μέχρι ξηρότητος, διηγούμενος τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας Γραιγκοὺρ συμβάντα. Ὅτε δ' ἐτελείωσεν ὁ χορὸς ἔδωκε τῇ Ἔμμᾳ τὸν βραχίονα καὶ διῆλθε μετ' αὐτῆς δὶς κατὰ μῆκος τὴν πρύμνην, ἔνθα νέα εἶχε συναφθῇ μάχη μεταξὺ τοῦ τελετάρχου καὶ τῶν μητέρων.

« Τέλος, κυρία, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς, σᾶς ἀγαπῶ, ὁ Ἐρνέστος σᾶς ἀγαπᾷ ἐπίσης, καὶ συνεφωνήσαμεν ἐν τιμῇ νὰ ὑποκύψωμεν ἀμφότεροι εἰς τὴν ἀπόφασίν σας.»

Ἡ Ἔμμα, ἐκπληκτος ὡς ἐκ τῆς παραδόξου τόλμης τοῦ ἀξιωματικοῦ, οὐδὲ λέξιν ἐδυνήθη νὰ προφέρῃ· ἀλλὰ τέλος ἐντραπεῖσα διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς καὶ ἀναλαμβάνουσα ἀξιοπρέπειαν·

« Μὲ εἴπατε λόγους ἀτόπους, κύριε, εἶπε μετὰ δυσαρεσκείας· κατεχράσθητε τῆς ταραχῆς μου.

— Ἠθέλησα νὰ σᾶς εἴπω τὴν ἀλήθειαν, ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Ἢ ἐπαίξατε μὲ εἰλικρινῆ συμπάθειαν, ἢ πρατιμᾶτε ἄλλον, ἀφ' οὗ ἡ μετὰ σεβασμοῦ ἔκφρασις τῶν ἀγνοτέρων μου εὐχῶν σᾶς φαίνεται ὕβρις.

— Ὑπερέβητε τὰ ὅρια! κύριε Μονταιγλὼν, ἀπήντησεν ἡ νέα ἀφίνουσα τὸν βραχίονά του· ὁμιλήσατε τὸν πατέρα μου, θὰ σᾶς διαβιβάσῃ τὴν ἀπάντησίν μου.

Ὁ Μονταιγλὼν δὲν ἀπεστομώθη ὡς ὁ Ἐρνέστος πρὸ ὀλίγων ὡρῶν.

« Ἤδη ἀφ' οὗ γνωρίζετε τὸ πᾶν, κυρία, εἶπε, θὰ κάμω ὅτι μὲ ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον. Αὔριον, σήμερον μάλιστα, διότι ἐντὸς ὀλίγου ἐξημερόνει, θὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ κοινοποιήσω τὰς ἐπιθυμίας μου πρὸς τὸν κύριον Δεγαλέ.»

Ἡ Ἔμμα ἔμεινεν ἀτάραχος, καὶ ὁ ἐμπειρότερος δὲ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ διακρίνῃ ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς τὰς συγκινήσεις αἵτινες ἐτάραττον τὴν καρδίαν της. Ἐζήτησε τὸ ἐπανωφόριόν της ἀπὸ τὴν Καλυψὼ, ἐκάλυψε τοὺς ὤμους της καὶ δὲν ἐκάθησε πλέον' μάτην δὲ πληθὺς χορευτῶν προσεπάθησαν νὰ τὴν κρατήσωσι διὰ τὸ *κοτιλλιὸν*, τὸ ὁποῖον εἶχον ἀποφασίσει νὰ χορεύσωσιν. Ὁ δὲ Μονταιγλὼν χαιρετίσας αὐτὴν ἀπῆλθεν.

« Ἐμπρὸς, Καρτοννέ! ἔκραξεν ὁ πυράρχης· ἀκούεις τὸ σφύριγμα, ἑτοιμάζουν τὰς λέμβους· ἄναψέ μου τὸ βεγγαλικὸν φῶς ἅμα ἰδῇς τὴν πρώτην κυρίαν νὰ καταβαίνῃ.

— Καλὴν νύκτα, κυρὰ Καλυψὼ, καὶ καλὴν ἐντάμωσιν, εἶπεν ὁ ἀρτεμονίτης, πορευόμενος ὅπως καταλάβῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἄκραν τῆς κεραίας τοῦ ἀκατίου.

— Καλὴν ἐντάμωσιν, κύριε Καρτοννὲ,» ἀπήντησεν ἡ Καλυψώ.

Ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ καιομένου πυρσοῦ, αἱ λέμβοι κατέλιπον τὸ πλοῖον. Ὁ φροντιστὴς ἔμελλε νὰ συνοδεύσῃ τὴν Ἔμμαν· διερχόμενος δὲ παρὰ τῷ Μονταιγλὼν, εἶπεν αὐτῷ ταπεινῇ τῇ φωνῇ·

« Περίμενέ με, φίλε μου, θὰ ἐπιστρέψω καὶ θέλω νὰ σὲ ὁμιλήσω

— Δὲν θὰ μείνῃς εἰς τὴν ξηράν; τόσῳ καλλίτερα! Ἔχω καὶ ἐγὼ νὰ σὲ εἴπω πολλὰ σπουδαῖα· εἶμαι ἀφανισμένος!

— Ἐντὸς ὀλίγου!

— Καλά!»

Ἀφ' οὗ ὁ Κ. Δεγαλὲ καὶ ὁ Ἰούλιος εἰσῆλθον εἰς τὰ δωμάτια αὐτῶν, ἡ Ἔμμα ἥτις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκδυθῆ ἀλλ' εἶχε μόνον ἀφήσει τὴν Καλυψὼ νὰ διορθώσῃ τὴν κόμην της, ἔλυσε σιωπὴν, ἥτις ἐξέπληττε τὴν ἀγαθὴν αὐτῆς τροφόν.

« Ὁ κύριος Πορταντὶκ ἔμεινεν; ἠρώτησεν.

— Ὄχι! ἐγύρισεν ὀπίσω· διὰ τί μ' ἐρωτᾶτε, κυρία;

— Διότι θέλω νὰ σὲ ὁμιλήσω... Ἐδὼ εἴμεθα πάρα πολὺ πλησίον τοῦ δωματίου τοῦ πατρός μου. Ἂς καταβῶμεν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν· ἐφοβούμην μήπως ὁ φροντιστὴς ἔμεινεν ἐδὼ καὶ τότε θὰ μᾶς ἤκουεν· εἶναι εἰς τὸ πλοῖον· ἔλα, ἀκολούθει με!

— Ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἀλλάξετε πρῶτα...»

Ἡ Ἔμμα δὲν ἤκουσεν, ἀλλὰ κατέβη ἐλαφροῖς βήμασιν εἰς τὴν κάτω αἴθουσαν, ἀκολουθούσης τῆς Καλυψοῦς.

« Ὦ! παραμάνα μου, ἀνέκραξε δακρυῤῥοοῦσα, ἔχασα τὸ λογικόν μου! ἡ καρδία μου εἶναι πληγωμένη!... Μὲ ἀγαποῦν! μὲ ἀγαποῦν καὶ οἱ δύο!... εἶναι ἀντίζηλοι!... Θεέ μου! πόσον ὁ καιρὸς εἶναι βαρύς! ἄνοιξε τὰ παράθυρα, ἄνοιξε τὰς θύρας, πνίγομαι, ἀποθνήσκω.»

Ὅτε δὲ τὸ λυκαυγὲς ἐχρύσωσε τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, ἡ Ἔμμα, τὴν κόμην ἔχουσα ἔκλυτον καὶ κατεχομένη ὑπὸ πυρετοῦ, ἐξωμολογεῖτο εἰσέτι πρὸς τὴν τρυφερὰν Καλυψώ.

Αἴφνης αὕτη ἀφῆκε τρομερὰν κραυγὴν, ἔλαβε τὴν νέαν κόρην εἰς τὰς ἀγκάλας ὡς ὅτε ἔτρεφεν αὐτὴν, καὶ ἐξῆλθεν ἔντρομος τοῦ οἴκου. Εἶχεν αἰσθανθῆ τὴν πρώτην δόνησιν σεισμοῦ. Τρομερὸς πάταγος καὶ κραυγὴ ἀπελπισίας ὁλοκλήρου πόλεως ἀντήχησαν ταυτοχρόνως. Τὸ Φορ-Ῥουαγιὰλ κατέῤῥεεν. *(Ἕπεται συνέχεια.)* Ω.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Περὶ τοῦ κατωτέρου κλήρου καὶ περὶ ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργόν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 364.)

Περὶ δὲ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας πολλὰ δύναταί τις εἰπεῖν. Παρετήρησα ὅτι ἐν γένει ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατὰ πάντα βαθμὸν, ἐλλείπει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῆς μαθήσεως· δηλαδὴ μηχανικῶς διδάσκουσιν οἱ διδάσκαλοι, μηχανικῶς μανθάνουσιν οἱ μαθηταὶ, τὰ δὲ μηχανικῶς καὶ διδασκόμενα καὶ μανθανόμενα δὲν μένουσιν ἐντετυπωμένα. Οὕτω, φίλε, ὁμολογῶ ὅτι οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω τὸ κάλλος μουσικῆς δράματός τινος ἂν μὴ προηγουμένως ἀνεγίνωσκον τοῦ δράματος τὰς λέξεις· διότι ταύτας γινώσκων ἀντιλαμβάνομαι ἑκάστου μέλους τὴν ἔννοιαν· νομίζω λοιπὸν, ἐκ πείρας δὲ λαλῶ, διότι διδάσκαλος ἐγὼ μόνος ἐγενόμην τῶν τέκνων μου καὶ εἰς οὐδὲν σχολεῖον ἀπέστειλα αὐτὰ, ὅτι ἀλανθάστως δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι ἐφόσον τὰ παιδία διδάσκονται χωρὶς οἱ διδάσκαλοι νὰ ζητῶσι παρ'αὐτῶν τῆς μαθήσεως τὸν λόγον, οὐ μόνον δὲν μένουσιν ἐντετυπωμένα αὐτοῖς τὰ διδάγματα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἦχοι φυγάδες διὰ τῶν ὤτων καὶ τῆς μνήμης αὐτῶν διέρχονται· ἐνῷ τοὐναντίον, ἂν ὁ διδάσκαλος ὁμιλῇ μετὰ τοῦ παιδίου καὶ τεχνηέντως τὴν περιέργειαν αὐτοῦ ἐξεγείρῃ, καὶ οἱονεὶ προσπαθῇ νὰ μαιεύσῃ τὴν τοῦ παιδὸς διάνοιαν, καὶ τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἐπιτηδείως κατευθύνῃ, θέλει γυμνάσει τὸ παιδίον νὰ σκέπτηται, ἐξ ἑαυτοῦ

δὲ νὰ ζητῇ τῶν γιγνομένων τὸν λόγον καὶ νὰ φιλοτιμῆται ὅπως καλῶς ἐρωτήσῃ τὸν διδάσκαλον, ἐνῷ παρ'ἡμῖν δυστυχῶς φροντὶς λαμβάνεται μόνον πῶς καλῶς ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν προδιατετυπωμένην τοῦ διδασκάλου ἐρώτησιν κατὰ τὴν ἐπίσης προδιατετυπωμένην ἀπάντησιν· ὥστε οὕτως ἀληθὴς γίνεται ψιττακὸς, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν τὸ τῆς προτεραίας μάθημα ἐφυγαδεύθη ἤδη τοῦ νοὸς τοῦ παιδίου, ὅπως ὑποχωρήσῃ τὴν θέσιν εἰς τοῦ μαθήματος τῆς ἡμέρας τὴν ἐπίσης μηχανικὴν μάθησιν.

Ἂν ἐγίνωσκον οἱ διδάσκαλοι ὁποίους θησαυροὺς κρίσεως τοιουτοτρόπως καταστρέφουσιν, ἤθελον ἀποτροπιασθῆ ἑαυτούς. Ἡ καρδία, ὁ νοῦς, ἡ κρίσις παντὸς παιδίου εἶναι παχύγεώς τις ἄρουρα εἰς ἣν οἱ διδάσκαλοι, καθ' ἣν ἀκολουθοῦσι νῦν μέθοδον, σπείρουσι ζιζάνια, εἶτα δὲ θαυμάζομεν πῶς δὲν φύεται σῖτος! Τὴν ἐναντίαν ἀκολουθῶν ἐγὼ μέθοδον δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι οὐδέποτε ἀνόητον ἤκουσα ἐρώτημα παρά τινος τῶν τέκνων μου, πολλάκις δ' εὑρέθην εἰς θέσιν νὰ ἐκπλαγῶ πῶς ἔννοια ἀνωτέρα πολὺ τῶν ὑπολογισμῶν μου προῆλθεν ἐκ τῆς μικρᾶς κεφαλῆς τοῦ παιδίου. Τὸ παιδίον φύσει θέλει νὰ μανθάνῃ, προτιμότερον δὲ ὁ διδάσκαλος ἐρωτώμενος, ἂν δὲν γνωρίζῃ καλῶς ὅ,τι ἐρωτᾶται παρὰ τοῦ παιδίου, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἄγνοιάν του καὶ μετὰ τοῦ παιδίου νὰ προστρέξῃ εἰς τὸ βιβλίον ἵνα λύσωσι τὴν ἀπορίαν των, παρὰ, ὅπως μὴ φανῇ αὐτὸς ἐνδοιάζων καὶ φωραθῇ ὅθεν ἀμαθὴς τοῦ πράγματος, νὰ δώσῃ τῷ παιδίῳ ἀπάντησιν ἥκιστα ὀρθήν· ἡ ἀπάντησις αὕτη ἡ στρεβλὴ ἔχει ὀλέθρια ἀποτελέσματα, διότι προελθοῦσα ἐκ τῆς οἰκείας τῷ παιδίῳ περιεργείας ἐντυποῦται βαθύτατα ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ καὶ ἀδύνατον σχεδὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐκριζωθῇ. Ἅπασαι αἱ στρεβλαὶ ἰδέαι ἃς ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος προέρχονται ἐκ μωρῶν ἀπαντήσεων, ἃς ἔλαβε κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν παρὰ τῶν μεγαλειτέρων του.

Πᾶν ὅ,τι διδάσκεται τὸ παιδίον, δέον νὰ ᾖ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ κρίσιν του· ὅσοι ζητοῦσι νὰ ἐκβιάσωσι τὴν ἐν αὐτοῖς ἄνθησιν καταστρέφουσι τὴν βλάστησιν· τὸ παιδίον ἀγαπᾷ νὰ παίζῃ κατὰ τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἡλικίαν, δέον λοιπὸν καὶ ἡ διδασκαλία ὡς τις παιδιὰ νὰ γίνηται. Ἐπειδὴ δὲ τὸ παιδίον ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀνὴρ, ἀνάγκη πᾶσα ὁ διδάσκαλος νὰ γίνῃ παιδίον. Ἀπατῶνται μεγάλως ὅσοι νομίζουσιν ὅτι ὅπως σεβάζωνται αὐτοὺς οἱ μαθηταί των δέον νὰ τηρῶσι πρὸς αὐτοὺς ὑπεροπτικόν τινα καὶ σοβαρὸν τρόπον· τοὐναντίον τὰ παιδία οὐ μόνον ἀγαπῶσιν, ἀλλὰ καὶ περισσότερον σέβονται ἐκεῖνον ὅστις μετ' ἀφελοῦς συγκαταβάσεως συμμερίζεται τὰς τέρψεις των καὶ γνωρίζει ν' ἀναμιγνύῃ ἐν αὐταῖς τὸ utile dulci. Ἡ μάθησις δέον νὰ παρίσταται ὡς τις φιλόστοργος μήτηρ, περιμένουσα τὰ παιδία νὰ δράμωσι πρὸς αὐτὴν ὅπως μειδιῶσα περιπτύξηται αὐτὰ, incipe parve puer, risu cognoscere matrem· ἂν τοιαύτη παραστῇ αὐτοῖς θέλουσι καὶ τὴν ἀγαπήσει ὡς μητέρα καὶ οὐδέποτε ἐγκαταλείψει αὐτὴν, διότι ποῦ ἀλλοῦ δύνανται νὰ ὦσιν εὐτυχέστερα;

Ἐκ τοῦ σχεδιαγραφήματος τούτου ἐννοεῖτε, φίλε, ὅτι δίκαιον εἶχον εἰπὼν ἀνωτέρω ὅτι τοῦ δημοδιδασκάλου τὸ ἔργον εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη καὶ ὑψηλοτάτη πασῶν τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ λειτουργιῶν· ὁ δημοδιδάσκαλος εἶναι ἀληθῶς δημιουργὸς ἀνθρώπων.

Τοιοῦτος δὲ ὢν τίνα καὶ πῶς νὰ διδάξῃ πρέπει τὰ παιδία;

Τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα μαθήματά εἰσιν ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφὴ, ἡ ἀρίθμησις μέχρι τῶν κλασμάτων, ἡ κατήχησις καὶ ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ἱστορία. Ἀλλ' ὅπως ἀρέσκωνται τὰ παιδία ἀνάγκη νὰ διδάσκωνται τὴν ὠφέλειαν καὶ τὸν σκοπὸν δι' ὃν πρέπει νὰ μάθωσιν· οὕτω π. χ. ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ὑποδείξῃ αὐτοῖς ὅτι ὁ ἀναγινώσκων δύναται νὰ συνομιλῇ μετὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀποβιωσάντων, ὅτι τὰ ἔργα αὐτῶν εἰσὶν ἀληθῶς κληροδότημα ὅπερ κατέλιπον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι ὁ ἔχων καλὰ βιβλία δύναται περὶ παντὸς καὶ ἐν ἀκαρεῖ νὰ λάβῃ ἀκριβεστάτας πληροφορίας, ὅτι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἔχει πρόχειρον τὸν πρὸς πᾶν ἔργον σύμβουλον, ὅτι εἰς οἱανδήποτε ἂν εὑρεθῇ κατάστασιν ψυχῆς δύναται νὰ εὑρῇ παραμυθίαν, ἰδίως μάλιστα ἐν ταῖς ἱεραῖς τῆς θρησκείας βίβλοις· διότι φρονῶ ὅτι οὐδεὶς χριστιανὸς δύναται νὰ ζήσῃ εὐτυχῶν καὶ ἐπαξίως πολιτευόμενος ἂν μὴ παρ' αὐτῷ ἔχῃ τὰς ἁγίας γραφὰς καὶ συνεχῶς ἐμμελετᾷ αὐταῖς.

Τὴν δ' ἀνάγκην τοῦ γράφειν θέλει τοῖς παραστήσει ὑποδεικνύων αὐτοῖς ὅτι ὁ εἰδὼς γράφειν συνομιλεῖ μετὰ τῶν ἀπόντων, ὅτι χωρὶς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ πρὸς συνέντευξιν τοῦ μεθ' οὗ ἔχει νὰ λαλήσῃ περί τινος συνεννοεῖται μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς γραφῆς, ὅτι ὁ εἰδὼς γράφειν ἐστὶ βέβαιος περὶ τῆς τηρήσεως τοῦ μυστικοῦ του, καὶ μάλιστα ἂν πρόκηται περί τινος ἐπιχειρήσεως, ὅτι τέλος ἡ γραφὴ εἶναι τῆς ἀναγνώσεως τὸ συμπλήρωμα.

Ἡ ἀριθμητικὴ ἔχει τι λίαν ἐπαγωγὸν διὰ τὰ παιδία, μάλιστα δ' ἂν ὁ διδάσκαλος ἔχῃ τὴν τέχνην ν' ἀποκαλύπτῃ αὐτοῖς τῶν ἀριθ-

μῶν τὰς σχέσεις καὶ τὰ ἐκ τῶν σχέσεων τούτων ἀναγκαῖα ἀποτελέσματα. Ἡ ἀρίθμησις ἀκονίζει τὴν κρίσιν τοῦ παιδίου καὶ κατασταίνει αὐτὴν ἐπιτήδειον εἰς τοῦ μέλλοντος πρακτικοῦ βίου τὴν ἐνέργειαν.

Ἡ δὲ κατήχησίς ἐστιν ὅ,τι τερπνότατον διὰ τὴν τρυφερὰν ταύτην ἡλικίαν· τὰ παιδία ἀγαπῶσι νὰ λαλῶσι περὶ Θεοῦ καὶ περὶ κόσμου· ὁ ἐπιτήδειος λοιπὸν διδάσκαλος ἑρμηνεύων αὐτοῖς τὰ περὶ κόσμου, ἤτοι τὰ κατὰ τὴν δημιουργίαν, θέλει ἀνυψοῖ αὐτὰ πρὸς τὸν Κτίστην, καὶ τὸν ἀόρατον καὶ παντοδύναμον τοῦ σύμπαντος Δημιουργὸν θέλει κατασταίνει αὐτοῖς ὁρατὸν ἐκ παντὸς ἔργου αὐτοῦ. Ὁ ἥλιος καὶ ὁ σκώληξ, ὁ ἄνθρωπος καὶ τοῦ χόρτου τὸ φύλλον, ὅ,τι μέγιστον καὶ ὅ,τι κατὰ τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν σμικρότατον, ἐντέχνως συγκρινόμενα θέλουσιν ἐμπνεύσει αὐτοῖς τοιαῦτα ἀνεξάλειπτα αἰσθήματα, ἅτινα θέλουσι διατηρήσει καθ' ὅλον τὸν μέλλοντα αὐτῶν βίον. Ἀγνὰ αὐτὰ θέλουσι διδαχθῆ ὅτι τὴν ἀγνότητα ταύτην πρέπει καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον νὰ διατηρήσωσι. Τὸν Θεὸν πρέπει νὰ παρασταίνωμεν εἰς τὰ παιδία οὐχ ὡς ἀπρόσιτόν τινα τύραννον, ἀλλ' ὡς ὄν εἰς κατάστασιν πάντοτε καὶ νὰ βλέπῃ τὰς πράξεις των, καὶ νὰ εἰσδύῃ εἰς τοὺς διαλογισμούς των, καὶ ν' ἀκούῃ τῶν λόγων των, καὶ νὰ προσέχῃ ταῖς προσευχαῖς των. Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνηται ἀμέσως μετὰ τοὺς περὶ Θεοῦ λόγους, καὶ οὐχὶ μόνον τυπικῶς καθ' ὡρισμένην ὥραν· κἂν ἐν περιπάτῳ τύχῃ ὁ διδάσκαλος μετὰ τῶν παιδίων, ἂν τυχὸν ὡμίλησεν αὐτοῖς περὶ Θεοῦ καὶ εἶδεν αὐτὰ ἀτενῶς τοῖς λόγοις του προσέχοντα, ἐξαπίνης ἂς τελειώσῃ τὸν λόγον του λέγων αὐτοῖς, λοιπὸν ἂς προσευχηθῶμεν πρὸς τὸν οὐράνιον ἡμῶν Πατέρα. Οὕτω δὲ διδάσκονται ἐμπράκτως τὰ παιδία, ὅτι ὁ Θεός ἐστι πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν.

Ἡ δ' ἐθνικὴ ἱστορία δέον νὰ περιλαμβάνῃ τὴν σύντομον ἐξιστόρησιν τῶν τυχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς καθόλου ἀνθρωπότητος, τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐδουλώθη, τὸ πῶς καὶ διατί ἀπηλευθερώθη, καὶ τέλος, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν του δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ συντηρήσῃ εἰμὴ τηροῦν ἀκριβῶς τοὺς νόμους καὶ τὸ πολίτευμά του. Τὰ παιδία διὰ τῆς ἱστορίας θέλουσι διδαχθῆ οἷα ἀλληλεγγύη ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πάλαι, νῦν καὶ ἐσομένων Ἑλλήνων, θέλουσι διδαχθῆ οὕτως ὁποῖα ἕκαστος ἡμῶν ἔχει πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα, ὅτι ἡ δόξα αὐτῆς ἐστὶν ἡμῶν ἡ δόξα, καὶ ἡ ταπείνωσις αὐτῆς ἡμετέρα αἰσχύνη. Διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας θέλει φιλοτιμηθῆ νὰ μὴ πράξῃ ποτέ τι κατώτερον τῆς πατρῴας εὐκλείας, καὶ κατὰ συνέπειαν ὅτι, ὡς κύριος τῆς ψήφου του εἰς τὸ μέλλον, δι' αὐτῆς καὶ συμμέτοχος τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων ἔσται, καὶ εἰς αὐτὸν θέλει δικαίως ἀναβιβάζεσθαι ἡ εὐθύνη τῶν κακῶς γιγνομένων.

Τὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῷ καθήκοντα θέλει μάθει ἔκ τε τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἀφ' ἑτέρου· διδαχθεὶς δ' οὕτω ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων νὰ συνδέῃ τὰ ἐπίγεια πρὸς τὰ οὐράνια, θέλει συνίδει καὶ τὴν σχέσιν τοῦ παρόντος βίου πρὸς τὸν μέλλοντα. Ἄνθρωπος μὴ γινώσκων τὴν ἱερὰν κατήχησιν, ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἀληθὴς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, πολίτης δὲ μὴ εἰδὼς τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν καὶ γλῶσσαν, ἀδύνατον νὰ καταστῇ ποτε καλὸς κἀγαθὸς πολίτης.

Ἡ ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις παίδευσις τετραετίαν ὅλην διαρκείτω.

Αὐτὰ ταῦτα τὰ μαθήματα διδακτέον καὶ τὰς κόρας, πρὸς δὲ καὶ ὅτι ἐκ τῶν μητέρων πᾶσα μορφοῦται πολιτεία. Ἂν ὁ Λυκοῦργος δὲν ἀνέτρεφε τὰς Σπαρτιάτιδας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας του, πάντως ἀδύνατον ἦθελεν ἀποβῆ τὸ νὰ μορφωθῶσι Σπαρτιᾶται.

Προέταξα τὰ προσόντα καὶ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τῶν δημοδιδασκάλων ὅπως, ἀφοῦ γίνῃ κατάδηλον τὸ σπουδαῖον τῶν ἔργων αὐτῶν, μὴ φανῶ λίαν ἀπαιτητικὸς ὡς πρὸς τὰς γνώσεις ἃς δέον νὰ ἔχωσι, καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν πρέπει νὰ λαμβάνωνται.

Τὸ Διδασκαλεῖον πρέπει ν' ἀνασυσταθῇ οὐχὶ ὅμως ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἔν τινι νήσῳ, οἷον ἐν Αἰγίνῃ, ἔνθα καὶ κατάστημα ἐθνικὸν ὑπάρχει. Δὲν θέλω δ' αὐτὸ ἐν Ἀθήναις, τὸ μὲν, διότι οἱ δημοδιδάσκαλοι, μέλλοντες ν' ἀφοσιωθῶσι δι' ὅλου τοῦ βίου αὐτῶν ἐν τοῖς χωρίοις, δέον ἥκιστα νὰ γευθῶσι τῶν δολερῶν τῆς πρωτευούσης θελγήτρων, τὸ δὲ, διότι οἷαν ὑπετύπωσα ἀνωτέρω τὴν δημοτικὴν διδασκαλίαν νομίζω δυσκατόρθωτον αὐτὴν ἐν μέσαις Ἀθήναις. Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Διδασκαλείου, ἐκ τῶν ἀρίστων διά τε τὴν παιδείαν καὶ τὰ ἤθη πολιτῶν ληφθησόμενοι, δέον νυχθημερὸν νὰ ὦσι μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, ὅπως ἐθίσωσιν αὐτοὺς πῶς πρέπει καὶ αὖτοι διδάσκαλοι γενόμενοι νὰ προσφέρωνται πρὸς τὰ παιδία. Ἡ πρὸς τοὺς διδασκάλους των συγχρώτισις θέλει προσοικειώσει αὐτοὺς πρὸς ἀγωγὴν τοιαύτην, καθ' ἣν τὸ ἀρχικὸν νὰ συμβιβάζηται μετὰ τῆς ἐπιεικοῦς συγκαταβάσεως.

Οἱ νέοι οἱ μέλλοντες νὰ ἐπιοθῶσιν εἰς τὸ

τοῦ δημοδιδασκάλου ἐπάγγελμα δέον νὰ λαμβάνωνται ἐκ τῶν ἀριστευσάντων ἐν τῇ Β' τάξει τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων μαθητῶν· οὐ μόνον δὲ τῶν ἀριστευσάντων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἰδιάζουσαν ἔχουσιν ἔφεσιν πρὸς τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα, ἵνα χειροτονηθῶσι καὶ ἱερεῖς καθ' ἃ εἰρηταί μοι ἀνωτέρω.

Τὸ διδασκαλεῖον δέον νὰ περιέχῃ δύο τάξεις ἐχούσας ἐν ὅλῳ τεσσαράκοντα μόνον μαθητὰς, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ διδασκαλία νὰ διαρκῇ δύο ἔτη· οἱ πάντες διδάσκαλοί τε καὶ μαθηταὶ νὰ συζῶσιν ἐν τῷ καταστήματι καὶ νὰ τρέφωνται ἐν κοινῷ συσσιτίῳ. Περάναντες δὲ τὰς σπουδὰς των νὰ ἐξετάζωνται καὶ νὰ διορίζωνται, ἀφ' οὗ ἐπὶ ἐν ἔτος χρησιμεύσωσιν ὡς βοηθοὶ δημοδιδασκάλων ἔν τινι ἐπαρχίᾳ.

Μαθήματα δὲ θέλουσι διδάσκεσθαι ὅσα καὶ οἷα ἐν τῷ πάλαι διδασκαλείῳ ἐδιδάσκοντο, μετά τινων τροπολογιῶν ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, ἣν θέλει ἐπιθεωρήσει εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἐξ εἰδημονεστέρων ἐμοῦ πρὸς τὸ πρᾶγμα συγκεκροτημένη.

Ἱκανὰ ταῦτα, ὦ φίλε, περὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως· νῦν δ' ἐπὶ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τρέπω τὸν λόγον.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἔλεγε, πᾶν τὸ κινούμενον ἕνεκά του κινεῖται· νομίζω ὅτι περὶ ἐκπαιδεύσεως ὁμοιόν τι δύναται νὰ ῥηθῇ, πᾶν τὸ γιγνόμενον ἕνεκά του γιγνέσθω· διότι ὅταν ὡρισμένος ὁ σκοπὸς καὶ σαφὴς, ἀσφαλῶς δύναταί τις νὰ ἐπιδοθῇ πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν μέσων πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ· ὡς δὲ διαγνόντες τὸν σκοπὸν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καθαρῶς διείδομεν ὅλον τὸν ὁρίζοντα αὐτῆς, οὕτω καὶ ἂν σαφῶς ὁρίσωμεν τίνα σκοπὸν τὰ Ἑλληνικὰ ἔχουσι σχολεῖα, θέλομεν ἴσως ὀργανώσει αὐτὰ ἐπὶ τὸ κρεῖττον.

Ἡ σύστασις τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων δέον ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὸ συμφέρον τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξεως ἐκείνης, ἥτις εἰς τὰς ἐλευθερίους ἐπιδίδεται τέχνας, οἷαι ἡ ἐμπορία, ἡ ναυτιλία, ἡ βιομηχανία καὶ αἱ ὡραῖαι τέχναι, ἀρχιτεκτονικὴ, γλυπτικὴ, εἰκαστικὴ καὶ μουσική. Δέον ὁ ἐν Ἑλληνικῷ σχολείῳ προπαρασκευασθεὶς νὰ καταστῇ τοιοῦτος, ὥστε νὰ μεταβῇ εἰς τὰς εἰδικὰς σχολὰς ἐν αἷς αἱ τέχναι αὗται διδάσκονται.

Τούτου τεθέντος θέλομεν εὐχερῶς κανονίσει καὶ τὰς σπουδὰς, αἵτινες χρήσιμοι πρὸς τοὺς διὰ τὰ ἐλευθέρια ἐπιτηδεύματα προωρισμένους, εἰσὶ πάντως ἀναγκαῖαι καὶ δι' ἐκείνους οἵτινες εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐπιστημῶν προαλείφονται. Ὅθεν ἀκριβεστέρα γνῶσις τῆς πατρίου ἡμῶν γλώσσης γεωγραφία, ἱστορία γενικὴ καὶ ἐθνικὴ, πολιτειογραφία ἤτοι στατιστικὴ, φυσικὴ, ἐπίπεδος γεωμετρία, χημεία, ἀριθμητικὴ, φυσικὴ ἱστορία· καὶ ἐκ τῶν γλωσσῶν, γαλλικὴ, ἰταλικὴ, γερμανικὴ καὶ ἀγγλικὴ, ἰδοὺ ἱκανὰ μαθήματα καὶ διὰ τὸν σκοπὸν καὶ διὰ τὸν ὅλον τῆς τετραετίας χρόνον. Ἡ ἡλικία τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ταῦτα σχολεῖα φοιτώντων μεταξὺ τοῦ 10—15 ἔτους ἐστὶ καταλληλοτάτη, διότι ὁ νεανίας καὶ κρίσιν τελειοτέραν κτᾶται καὶ εὐμάρειαν πρὸς ἐκμάθησιν τῶν τοιούτων μαθημάτων, ἰδίως δὲ τῶν λαλουμένων γλωσσῶν, καὶ ἰδιάζουσαν τέρψιν αἰσθάνεται πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας.

Ἡ παίδευσις δέον νὰ ᾖ αὐστηρὰ, οὐδεὶς δὲ νὰ προβιβάζηται εἰς ἀνωτέραν τάξιν πρὶν ἢ καλῶς κατηρτίσθη εἰς τὰ τῆς κατωτέρας τάξεως μαθήματα.

Σχολάρχαι δὲ καὶ διδάσκαλοι ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις δὲν πρέπει νὰ διορίζωνται εἰμὴ οἱ ἀπολυτήριον Γυμνασίου λαβόντες καὶ ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μαθημάτων τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς διακούσαντες· ἐξετασθέντες δὲ ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν Καθηγητῶν τῆς σχολῆς ταύτης ἐκρίθησαν ἄξιοι τοῦ εἰδικοῦ πτυχίου.

Βεβαίως ἡ διάταξις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἅμα ὡς νομοθετηθῇ· ἐκεῖνο ὅμως καὶ ἐφικτὸν καὶ πρέπον νὰ ὁρισθῇ χρόνος· οὕτω π, χ. ἐν μὲν τοῖς σχολείοις, τοῖς καὶ τέσσαρας περιλαμβάνουσι τάξεις, νὰ ἐφαρμοσθῇ μετὰ πενταετίαν, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς μετὰ δεκαετίαν. Καὶ σχολεῖα τῆς πρώτης μὲν τάξεως, ἤτοι καὶ τὰς τέσσαρας ἔχοντα τάξεις καὶ ὅλον τὸν κύκλον τῆς σχολικῆς ταύτης μαθήσεως περιλαμβάνοντα, νομίζω ἱκανὰ ἂν τριάκοντα καθ' ὅλον τὸ Κράτος συσταθῶσι, δευτέρας δὲ τάξεως σχολεῖα, ἤτοι μόνας τὰς δύο κατωτέρας ἔχοντα τάξεις, ἱκανὰ κρίνω ἂν πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν συσταθῶσιν· οὕτω δὲ οἱ ἐν αὐτοῖς ἐκπαιδευθέντες δύνανται ὅπως ἀκούσωσι τῶν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι μαθημάτων νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ τῆς πρώτης τάξεως σχολεῖα.

Μετὰ παρέλευσιν τῆς πενταετίας οὐδεὶς μὲν νέος διδάσκαλος μὴ φέρων πτυχίον νὰ διορίζηται εἰς τὰ τῆς πρώτης τάξεως, οἱ δὲ ἤδη ὄντες βαθμηδὸν νὰ ὑποχωρῶσιν εἰς τοὺς ἐφωδιασμένους πτυχίῳ Πανεπιστημιακῷ· τοῦ δὲ ἀριθμοῦ συμπληρωθέντος, οἱ μήπω τοιοῦτον φέροντες, νὰ μένωσιν εἰς τὰ τῆς δευτέρας τάξεως μέχρι τοῦ θανάτου ἢ τῆς ὑπὸ σύνταξιν ἀποτάξεως αὐτῶν, οὐδεὶς ὅμως μὴ πτυχιοῦχος νὰ

διορίζηται κατὰ πρῶτον μετὰ δεκαετίαν οὐδ' ἐν τοῖς τῆς δευτέρας τάξεως. Προσέτι δὲ, ἀφοῦ συμπληρωθῶσι πᾶσαι αἱ τάξεις τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας σχολείων ὑπὸ πτυχιούχων, οὐδεὶς ἐν ταῖς δύο ἀνωτέραις τάξεσι τοῦ σχολείου νὰ προβιβάζηται διδάσκαλος ἢ σχολάρχης, ἂν μὴ ἐπὶ πενταετίαν τοὐλάχιστον εὐδοκίμως ἐδίδαξεν ἐν ταῖς δυσὶ κατωτέραις, ἢ ἐν σχολείῳ τινὶ τῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας.

Παρατηρῶ δὲ καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι θέλω μετ' ὀλίγον εἰπεῖ περὶ τῶν καθηγητῶν τῶν Γυμνασίων. Ἐπειδὴ γνωστόν ἐστι μετὰ πόσης εὐκολίας λαμβάνονται τὰ διπλώματα ἔν τισι Πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης, ἀνάγκη, ὅπως κρατύνωμεν τὰς ἐγχωρίους σπουδὰς, τὰ τοιαῦτα διπλώματα νὰ μὴ ἰσχύωσι ποσῶς παρ' ἡμῖν μετὰ πενταετίαν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου· ἀλλ' ὁ τοιούτῳ διπλώματι ἐφωδιασμένος ν' ἀπαλάσσηται μόνον τῆς διετοῦς φοιτήσεως ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ, πάντως ὅμως νὰ λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ τὸ πτυχίον, ἀφοῦ ὑποβληθῇ εἰς τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις καὶ κριθῇ ἄξιος.

Περὶ δὲ εἰδικῶν σχολῶν διὰ τὴν ἐμπορίαν, ναυτιλίαν καὶ τὰς ὡραίας τέχνας, πολλὰ μὲν δύναταί τις εἰπεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁμολογῶ ἐμαυτὸν ἥττονα τῶν περὶ ταῦτα, ὑποδεικνύω ἁπλῶς ὑμῖν τὸ πρᾶγμα, ὅπως καλέσητε ἄλλον κρείττονα ἐμοῦ ἵνα δώσῃ ὑμῖν γνώμην. Τοῦτο μόνον θέλω προσθέσει, ὅτι ἐπειδὴ ἐν Ἀθήναις μὲν λαμπρὸν διὰ τὰς ὡραίας τέχνας ἐγείρεται μέγαρον, τοῦτο δέον νὰ μετασχηματισθῇ εἰς σχολὴν ἀνωτέραν τῶν τεχνῶν, ἐν ᾗ νὰ γίνωνται δεκτοὶ μόνοι οἱ ἀπὸ τῆς πρώτης τάξεως τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων ἀποφοιτήσαντες· ἡ δὲ ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημία νὰ μετατραπῇ εἰς ἀνωτέραν σχολὴν τῆς ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας, συγχωνευομένου ἐν αὐτῇ καὶ τοῦ Βαρβακείου Λυκείου, ἐν ἀμφοτέραις δὲ νὰ διοργανωθῇ ἡ διδασκαλία πρὸς τὸν καθ' ἕκαστα σκοπόν.

Ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ δὲ ἂς συσταθῇ καὶ ἕτερον τμῆμα διὰ τὰς κατωτέρας τέχνας, τὴν ξυλουργικὴν, λόγου χάριν, τὴν σιδηρουργικὴν καὶ τὴν τεκτονικήν, αἵτινες χωρὶς νὰ καταλέγωνται ἐν τῇ τάξει τῶν ὡραίων τεχνῶν μετέχουσί πως τῆς κατ' αὐτὰς καλλιτεχνίας. Ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ τμῆμα τοῦτο θέλει ἀναπληροῖ παρ' ἡμῖν τὸ Conservatoire des arts et métiers.

Μεταβαίνομεν εἰς τὰ Γυμνάσια.

Τὰ Γυμνάσια, οἱ ἀληθεῖς οὗτοι τοῦ Πανεπιστημίου ἐπίκουροι, χρήζουσι ριζικῆς ἀναμορφώσεως, διότι δέον νὰ διοργανωθῶσιν οὕτως ὥστε νὰ χρησιμεύωσιν ὡς πράγματι φυτώρια τῶν ἀνωτέρων καὶ εἰδικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἄθλια τῆς παιδείας κατάστασις, ἣν πάντες διορῶμεν καὶ ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ θλιβόμεθα, προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς ἐν τοῖς Γυμνασίοις ἡμιτελοῦς παιδεύσεως· ἐκ τούτων ὡς ἐξ ἀφθόνου καὶ ἀεννάου πηγῆς ἐκχέεται ἡ ἡμιμάθεια ἐφ' ἅπαντα τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, ἡ δ' ἡμιμάθεια, περιττὸν καὶ νὰ τὸ εἴπω, ἐστὶν ἡ κυρία τῆς διαφθορᾶς τῶν κοινῶν ἡμῶν πραγμάτων αἰτία. Καιρὸς λοιπὸν νὰ παύσῃ, καιρὸς νὰ κρατύνωμεν τὴν πολιτείαν, καὶ ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἡ πολιτεία δὲν κρατύνεται εἰμὴ διὰ τῆς ὑγιοῦς παιδεύσεως. Δὲν εἶναι, φίλε, ὁ μέγας τῶν ἡμιμαθῶν ἀριθμὸς ὁ κατασταίνων ἓν Κράτος σοφὸν καὶ εὐδαιμον, ἀλλ' ἐκεῖνο δὴ καταστaίνει αὐτὸ τοιοῦτον, ὅταν ἡ μὲν δημοτικὴ παίδευσις γενῇ τοῖς πᾶσι προσιτὴ καὶ τοῖς πᾶσι κοινὴ, ἡ δ' ἀνωτέρα δὲν παράγῃ εἰμὴ ἀληθεῖς καὶ πράγματι πεπαιδευμένους. Ὅλη τῆς Ἀγγλίας ἡ εὐημερία δύναται κυρίως ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν τελειότητα τῶν γυμνασίων της, ἐν οἷς κατασκευάζονται οἱ ἐν παντὶ κλάδῳ διαπρέποντες μεγάλοι αὐτῆς ἄνδρες. Δέον λοιπὸν νὰ ἐπιστήσητε σπουδαίως τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν Γυμνασίων.

Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἰς τέσσαρα ἢ ἓξ τὸ πολὺ, τὰ δὲ κατὰ νομοὺς γυμνάσια, οἷα σήμερόν εἰσι, μόλις δύνανται νὰ ὦσιν Ἑλληνικὰ σχολεῖα, οἷα ἡμεῖς διετυπώσαμεν αὐτὰ ἀνωτέρω.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτοῖς φοιτησόντων πρέπει νὰ ᾖ μέτριος, ὅπως δύνωνται οἱ Καθηγηταὶ καθ' ἡμέραν νὰ λαμβάνωσι πεῖραν τῆς ἑνὸς ἑκάστου τῶν μαθητῶν αὐτῶν προόδου. Βεβαίως τὸ μέτριον τοῦ ἀριθμοῦ οὐδὲν ἔχει τὸ ἀριστοκρατικὸν κατὰ γένος, διότι ἡ εὐφυία δὲν εἶναι προνόμιον μιᾶς τινος κοινωνικῆς τάξεως, πάντως ὅμως πρέπει νὰ περιποιηθῶμεν τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ νοῦ. Αἱ ἐπιστῆμαι δὲν προάγονται, αἱ πολιτεῖαι δὲν εὐδοκιμοῦσιν εἰμὴ ὅταν ἡ ἰσότης τῶν πάντων πολιτῶν ἐπιτρέπῃ τὸν πρὸς ἀλλήλους διαγωνισμὸν, μόνοι δὲ οἱ ἐν τούτοις ἄριστοι στεφανῶνται. Τὰ γράμματά εἰσιν ὅ,τι ἀριστοκρατικώτατον, διότι καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς εἰς ὀλιγίστους ἔδωκε τῆς εὐφυίας τὸ δῶρον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ μακρῶν ἀνέπτυξα ἐν τῇ περὶ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείᾳ μου, σελ. 739—764, ἀρκοῦμαι νὰ παραπέμψω ὑμᾶς ἐκεῖ, καὶ ἐπὶ τὸ κύριον τῆς παρούσης ἐπιστολῆς μου θέαμα ἐπάνειμι τὸν λόγον.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ Ἐμπορίου, ὑπὸ Ι. Σκαλτσούνη δικηγόρου. Ἐν Κεφαλληνίᾳ 1865.

Θέλομεν ὄντως νὰ ἐγχύσωμεν εἰς τὰς φλέβας τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν σώματος ζωτικὴν ἀκμὴν καὶ δύναμιν; Θέλομεν νὰ ἐπιῤῥώσωμεν τὴν ἐθνικὴν διάνοιαν διὰ στερεᾶς καὶ ὑγιοῦς τροφῆς; ἂς παύσωμεν πρὸς Θεοῦ τέλος πάντων παροξύνοντες τὴν φλεγμαίνουσαν τῶν πνευμάτων κατάστασιν διὰ στρεβλῶν εἰσηγήσεων χαμαιζήλου καὶ μικρολόγου πολιτικῆς, καὶ ἂς ἀποπειρώμεθα ὅπως ἐντρέφωμεν τὸν λαὸν διὰ τῶν σθενικῶν βρωμάτων τῆς θετικῆς ἐλευθερίας, τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως. Ἂς παύσωμεν τέλος πάντων καταβαυκαλῶντες τὴν διανοητικὴν αὐτοῦ ζωηρότητα διὰ Κιρκαίων μαγγανειῶν καὶ φίλτρων, καὶ διαστρέφοντες τὴν καλαισθησίαν του δι' ἀνουσίων καὶ ἠθικοφθόρων ἀναγνωσμάτων, οὐδὲν ἄλλο τι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περαινόντων εἰμὴ στιγμιαίαν τέρψιν καὶ διάχυσιν, καὶ ἂς ἐπισπεύδωμεν τὴν ὅσον ἐνεστὶν ἐκτενεστέραν διάδοσιν ἐμβριθῶν καὶ ὠφελίμων γνώσεων· ἂς ἀνθαμιλλώμεθα ὅπως πλουτίζωμεν ἕκαστος τὸ κατὰ δύναμιν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν φιλολογίαν διὰ συγγραφῶν ἀνταξίων τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ, προχέοντες δι' αὐτῶν εἰς ἁπάσας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ τὰ ζωοπάροχα νάματα τῆς ἐπιστήμης, τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἠθικοποιήσεως, καὶ ἀπανθίζοντες ὡς φιλόπονοι μέλισσαι ἐκ τοῦ εὐανθοῦς λειμῶνος τῆς τε προγονικῆς σοφίας καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ πᾶν εἴτι συντείνει εἰς καλλιέργειαν τοῦ νοὸς, εἰς ἔξαρσιν τῶν φρονημάτων καὶ εἰς ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν τῆς τε ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐνεργότητος τῆς ὑλικῆς εὐημερίας καὶ ἠθικῆς ἀναπλάσεως τῶν δύο τούτων ἀναποσπάστων στοιχείων πάσης ἀνθρωπικῆς προόδου καὶ τελειοποιήσεως.

Ἐν ταῖς τοιαύταις οὖν ἐθνωφελέσι συγγραφαῖς συγκαταλεκτέον ἀναντιῤῥήτως καὶ τὸ ἐσχάτως δημοσιευθὲν περισπούδαστον πόνημα τοῦ ἐπὶ νομομαθείᾳ καὶ ἐγκυκλοπαιδικαῖς γνώσεσι διαπρέποντος συμπολίτου ἡμῶν Κ. Ι. Σκαλτσούνη, ἐπιγραφόμενον *Ἡ Ἐπιστήμη τοῦ Ἐμπορίου*. Ἀλλὰ τίς ὁ σκοπὸς ὃν ὁ συγγραφεὺς προτίθεται διὰ τοῦ πονήματος τούτου; τί τὸ ὁριστικὸν σημεῖον εἰς ὃ τείνει νὰ καταντήσῃ πραγματευόμενος περὶ τοῦ ζωτικοῦ τούτου κλάδου τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, οἷός ἐστιν ὁ τῆς ἐμπορικῆς βιομηχανίας; Ὑπάρχει ἀλήθεια ἐναργὴς καὶ ἀναμφίλεκτος, ὅτι ἡ ἐμπειρία ἢ ἡ τέχνη αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη ἐξικνεῖται μὲν ἀπροσκόπως εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον της, ἀλλ' ἐνεργεῖ μηχανικῶς πως καὶ καθ' ἕξιν, ἄνευ συνειδήσεως τῶν γενικῶν νόμων τῶν διεπόντων τὴν ἐνέργειάν της, ἄνευ ἐπιγνώσεως τῶν λόγων, δι' οὓς προσδιορίζεται κατὰ τοῦτον μᾶλλον ἢ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, κατὰ ταύτην μᾶλλον ἢ ἐκείνην τὴν διεύθυνσιν· ὅτι ὅμως συνδυαζομένη μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ δᾳδουχουμένη ὑπὸ τοῦ φωτός της, δίδει λόγον εἰς ἑαυτὴν ἑκάστης τῶν ἐργασιῶν της, ἀποκαλύπτει τὰς στοιχειώδεις ἀρχὰς καὶ τοὺς νόμους τοὺς ἐπιστατοῦντας ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας της, διορᾷ τὰς ἐνδομύχους σχέσεις τούτων πρὸς ἄλλους γενικωτέρους μεθ' ὧν συναποτελοῦσι πλῆρες καὶ ὁλικὸν σύστημα, καὶ ἐπὶ τέλους δὲ διὰ τῆς αὐτοσυνειδησίας ταύτης κτωμένη μείζονα βαθμὸν ἰσχύος καὶ ἐντάσεως φέρεται πρὸς τὸ τέρμα της λογικώτερον, εὐθύτερον καὶ σκοπιμώτερον. Ἐκ τοιαύτης οὖν ἀληθείας ὁρμώμενος καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὰ περὶ τοῦ ἐμπορίου ὑπὸ θεωρητικὴν ἅμα δὲ καὶ πρακτικὴν ἄποψιν· δὲν περιορίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς ἁπλοῦς τινας πρακτικοὺς κανόνας· δὲν ἐπαρκεῖται εἰς ξηρὰν ἀφήγησιν τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ἐμπορικῆς τινος ἐπιχειρήσεως ἀπαιτουμένων ὅρων καὶ πράξεων, ἀλλ' εἰσδύων εἰς αὐτὰ τὰ πρῶτα καὶ κύρια ἑλατήρια τοῦ πολυπλόκου τούτου κλάδου τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας, ἀποσυνθέτει αὐτὸν εἰς τὰ ἁπλᾶ στοιχεῖά του, καὶ ἀνελίττει τοὺς λόγους καὶ τὰς ἀρχὰς, δι' ὧν διευκρινοῦται καὶ διαφωτίζεται ἡ εἰδικὴ φύσις καὶ τὸ τέλος ἑνὸς ἑκάστου τούτων τῶν στοιχείων οὐχ ἧττον, ἢ ἡ πρὸς ἄλληλα ἐσωτερικὴ σχέσις καὶ συνάφεια. Καθόλου δ' εἰπεῖν εἰς τὸ Β'. Εἰδικὸν Μέρος τοῦ πονήματος, ἔνθα κατὰ πλάτος ἐκτίθενται τὰ περὶ ἐμπορικῆς βιομηχανίας, ὁ συγγραφεὺς συγκιρνῶν τὴν ἐπιστήμην μετὰ τῆς τέχνης χειραγωγεῖ μὲν ἀφ' ἑνὸς τὸν ἀναγνώστην διὰ τῶν θεωριῶν καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐφαρμογῆς των μέχρι τῶν προθύρων τῆς πράξεως, χωρὶς ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐμφιλοχωρῇ εἰς πρακτικὴν λεπτομέρειαν. Οὕτω π. χ. εἰς τὸ περὶ Ἑταιριῶν κεφάλαιον ἀναλύων τὸ περὶ συνεταιρισμοῦ οἰκονομικὸν ζήτημα διεξέρχεται τὰ ἐκ τούτου προκύπτοντα ὠφελήματα, καὶ προχωρεῖ μέχρι τῆς συστάσεως τῶν πολυειδῶν ἑταιριῶν, πλὴν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ καθ' ἕκαστα καὶ τὰ περὶ τούτων νενομοθετημένα παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσι παραπέμπει εἰς τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον.

Πρὸς ἀναζήτησιν δὲ τῆς καταγωγῆς καὶ γενέσεως τοῦ ἐμπορίου καὶ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους βιομηχανικοὺς κλάδους, προτάττει τῆς συγγραφῆς του τὸ περὶ βιομηχανίας καθόλου πραγματευόμενον Α'. Γενικὸν Μέρος ἐξ ἑπτὰ κεφαλαίων συγκείμενον, ἔνθα ὁ συγγραφεὺς παρακολουθῶν τὴν δαιμονιώδη ἐκείνην δύναμιν, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος μεταπλάττει τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον

κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν, δι' ἧς ἐντυπόνει εἰς τὰ περιστοιχοῦντα αὐτὸν ἀντικείμενα τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσωπικότητος, καὶ ὑποβάλλων εἰς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ βάσανον τὸν ὀργανισμὸν τῆς βιομηχανίας, ἐκτίθησι πρῶτον διὰ ζωηρῶν εἰκόνων τὰ ἐκ ταύτης πηγάζοντα ὑλικά, πολιτικὰ καὶ πρὸ πάντων ἠθικὰ ἀποτελέσματα. « Ὁ ἄνθρωπος λέγει, (σελ. 12) δὲν δύναται νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ τὰς μελέτας ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ἀντικειμένων τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς, ἐὰν μὴ πρότερον ἀνεύρῃ τὰ μέσα πρὸς συντήρησιν τῆς ζωϊκῆς του ὑπάρξεως. Ἵνα ἀναπτύξῃ τὰς διανοητικὰς καὶ ἠθικάς του δυνάμεις ὀφείλει πρότερον νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ του . . . . Διὰ τῆς ἐπὶ τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων ἐργασίας ὁ ἄνθρωπος ἐλευθεροῦται ἐκ τῆς δουλείας τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν, ἀπαλλάττεται ἐκ τῆς μερίμνης τοῦ σώματος καὶ τῆς ὕλης, οὕτω δὲ καταρτιζόμενος βαίνει τότε ἀσφαλῶς πρὸς τὴν ἀληθῆ πρόοδον καὶ τελειοποίησιν, διανοίγει τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ ἐπασχολεῖ τὸ πνεῦμα πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ θείου, τοῦ εὐγενοῦς καὶ τοῦ ὑψηλοῦ, πρὸς τὸ ἰδεῶδες ἐκεῖνο τέρμα πρὸς ὃ πρέπει νὰ τείνωσιν ἅπασαι αἱ ἀτομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ προσπάθειαι. »

Οὕτω δὲ διεξελθὼν πρῶτον τὴν ἀξιολογότητα, τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ὠφελήματα τῆς βιομηχανίας καθόλου, ἐξαίρει κατόπιν τὰς ἐν αὐτῇ ἀναγκαίως ἐμπεριεχομένας ἐννοίας τῆς *παραγωγῆς* ἤτοι τῆς πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων ἐφαρμοζομένης ἀνθρωπίνης δυνάμεως, καὶ τῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ της ἀπαιτουμένων *ὀργάνων*, οἷα εἰσὶν ἡ φύσις, ἡ ἐργασία καὶ τὰ κεφάλαια. Καὶ ἡ μὲν φύσις παρέχει ἄπειρον πλῆθυν δυνάμεων εἴτε καθολικῶν ἐπικρατουσῶν παντοῦ καὶ πάντοτε, εἴτε εἰδικῶν καὶ κατὰ τόπους διαποικιλλομένων, ἐφ' ὧν καὶ δι' ὧν ἡ ἀνθρωπότης ἐργαζομένη δύναται νὰ θεραπεύῃ τὰς ἀνάγκας της καὶ νὰ ἐποτρύνηται εἰς ἀνταλλαγὰς τῶν προϊόντων, εἰς ἀμοιβαίαν ἐπικουρίαν καὶ συνυποστήριξιν καὶ εἰς μόρφωσιν κοινῶν συμφερόντων μεταξὺ ἁπάντων τῶν μελῶν της. Ἡ δὲ ἐργασία συνισταμένη εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ὑλικῶν τῆς φύσεως ἀντικειμένων ἐφαρμογὴν τῶν διανοητικῶν, βουλητικῶν καὶ ὑλικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων ὅπως χρησιμοποιήσῃ αὐτὰ δι' ἑαυτὸν, εἶναι τὸ κυριῶδες καὶ πρώτιστον τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ὄργανον. Τέλος δὲ τὰ Κεφάλαια, καί τοι προϊόντα τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, ἅτινα ἀποτελοῦνται διὰ τῆς *ἐξοικονομήσεως* καὶ τῆς *ἐναποταμιεύσεως*, ἐπιδρῶσιν ὅμως ἐξ ὑπαμοιβῆς καὶ προάγουσι τὴν ἐργασίαν, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διευκολύνοντα αὐτὴν εἰς περαιτέρω ἀνάπτυξιν καὶ ἔντασιν καὶ ἀποκαθιστῶντα τελεσφορωτέρας καὶ αὐτὰς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως.

Ἀλλ' ἐπιτραπήτω ἡμῖν ὅπως καὶ αὖθις ἀντιγράψωμεν ἐνταῦθα καὶ ἄλλην τινὰ σώντομον περικοπὴν ἐκ τοῦ τετάρτου Κεφαλαίου, ἐφ' ὅσον ἐκ ταύτης δυνάμεθα μάλιστα ν' ἀρυσθῶμεν σωτήρια παραγγέλματα πρὸς θεραπείαν τοῦ καχεκτοῦντος κοινωνικοῦ ἡμῶν σώματος. « Ἡ ἐργασία, λέγει, (σελ. 33), ἡ τοιαῦτα ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου τερατουργοῦσα εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀγωγῆς καὶ ἀναπτύξεως, εἶναι τὸ συντελεστικώτερον μέσον, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρυνόμενος ἐκ τῆς ὁδοῦ τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῆς ἀσεβείας στρέφηται εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων ἔργων καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν καθηκόντων. . . . . Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μὲν ἐλεύθερος νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν ἀδράνειαν ἢ νὰ ἐπασχολήσῃ διὰ τῆς ἐργασίας τὰς διανοητικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις δι' ὧν εἶναι πεπροικισμένος, ἀλλὰ παραδιδομένου εἰς τὴν ἀργίαν, ἡ φύσις ἀντεκδικεῖται σκληρῶς κατ' αὐτοῦ . . . Διαρκούσης τῆς ἐργασίας αἱ ψυχικαί του δυνάμεις ἐπασχολοῦνται, χρησιμοποιοῦνται, ἐξαντλοῦσι τὴν ἐνεργότητά των, τὸ βλέμμα ῥίπτεται ἐπὶ τοῦ ἐργαλείου, ἡ χεὶρ εἶναι εἰς κίνησιν, τὰ πάθη δὲν καταπολεμοῦσι πλέον τὸν ἄνθρωπον, διότι ἡ ἐργασία ἀντικαταστήσασα αὐτὰ ἐπεκράτησεν, ἐνίκησε, διέσωσε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμά του. Εἰ καὶ ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις δὲν εἶναι ἡ μόνη πρόοδος πρὸς ἣν πρέπει ν' ἀπευθύνηται ἅπασα ἡ ἐνεργητικότης τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι ὅμως ἀναντίῤῥητον, ὅτι οὐδὲν ἔθνος γίνεται παραδεκτὸν μετὰ τὸν 19 αἰῶνα εἰς τὴν χορείαν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ἐὰν μὴ ἀναπτύξῃ τὰς παραγωγικὰς αὐτοῦ καὶ πλουτολογικὰς δυνάμεις, καὶ οὐδεὶς λαὸς δύναται νὰ καταστῇ ἰσχυρὸς ἐὰν μὴ προσδεύσῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς βιομηχανίας. Ἡ πρὸς τὴν βιομηχανικὴν δὲ πρόοδον καὶ πρὸς τὸν πλοῦτον ἄγουσα ὁδὸς εἶναι μία μόνη, ἡ τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. »

Μετὰ δὲ τὴν προκαταρκτικὴν ἀνάλυσιν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς καὶ τῶν τριῶν ὀργάνων της ὁ συγγραφεὺς μεταβαίνει ἀκολούθως εἰς τὰς διαφόρους αὐτῆς κλάδους καὶ τὰς τάξεις ὑφ' ἃς ἀνάγονται ἅπαντα τὰ βιομηχανικὰ ἔργα, ἀνευρίσκων τὸν ἀποχρῶντα λόγον τῆς μεταβάσεως ταύτης εἰς τὴν οὐσιώδη ἰδιότητα ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία κέκτηται τοῦ νὰ ἐφαρμόζηται ἐπὶ πολυειδῶν ἀντικειμένων καὶ διὰ ποικίλων καὶ ἀναριθμήτων μέσων νὰ διευθύνῃ τὰς παντοδαπὰς τῆς φύσεως καὶ τῶν κεφαλαίων δυνάμεις. Παραδεχόμενος οὖν τὴν ἀνέκαθεν παρὰ τῶν οἰκονομολόγων καθιερωθεῖσαν κατάταξιν διαιρεῖ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς βιομηχανίας εἰς

τρεῖς μεγάλας τάξεις, εἰς *τὴν Γεωργικὴν*, *τὴν Χειροτεχνικὴν* καὶ τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ καθ' αὐτὸ ἀντικείμενον τῆς ὅλης συγγραφῆς, τὴν *Ἐμπορικὴν*, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ προσδιωρισμένον τι εἶδος ἐργασίας συνισταμένης εἰς τὴν τῶν προϊόντων ἀνταλλαγὴν ἐπὶ σκοπῷ ἐπαυξήσεως τῆς ἀξίας των. Προβαίνων δ' ἐφεξῆς εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν τρόπων, καθ' οὓς αἱ ἀνταλλαγαὶ διευκολύνονται, καταδεικνύει ἐντεῦθεν τὰς ἐκ τῆς ἐμπορίας ἐκπηγαζούσας ἀπείρους κοινωνικὰς ὠφελείας. Καὶ πρὸς παράδειγμα ἀναφέρει τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν Φοινίκων, τῶν Ἀθηναίων, τῶν Γενουηνσίων, τῶν Βενετῶν, τῶν Ὁλλανδῶν, τῶν Ἄγγλων ἐν οἷς ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον, ἀντιπαραβάλλων αὐτὴν πρὸς τὴν τῶν κατοίκων τῆς Πολωνίας, τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, οἵτινες καί τοι εὐμοιροῦντες εὐφορωτάτων γαιῶν, καί τοι συγκομιζόμενοι ἀφθόνους καρποὺς, δι' ἔλλειψιν ὅμως τῆς ἐμπορικῆς βιομηχανίας πενητεύουσι, δυστυχοῦσι καὶ κατατρύχονται ὑπὸ πολυειδῶν στερήσεων καὶ κακώσεων.

Ἵνα δὲ ῥέμα καὶ βαθμηδὸν εἰσαγάγῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ κρησφύγετα τοῦ ἐμπολαίου Ἑρμοῦ, ἵνα καταδείξῃ πῶς ἡ ἐμπορικὴ τέχνη ἀπὸ τῆς νηπιώδους αὐτῆς καταστάσεως προέβη εἰς τὸ ἔπακρον τῆς ἐντελείας καὶ διαμορφώσεως, πῶς τὸ ἁπλούστατον γεγονὸς τῆς τῶν προϊόντων ἀνταλλαγῆς κατέστη εὔρυθμος μὲν ἀλλὰ πολύπλοκος ὀργανισμὸς, δι' οὗ ἀνεπτύχθησαν, ἐπολυπλασιάσθησαν, διευκολύνθησαν καὶ κατέστησαν ἧττον δαπανηραὶ αἱ πολυπληθεῖς τῶν ἐθνῶν ἀνταλλαγαὶ προτίθησι διάφορα σπουδαῖα ζητήματα, ὧν αἱ μετὰ λόγου καὶ εὔστοχοι λύσεις ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τοῦ Β'. εἰδικοῦ μέρους τοῦ συγγράμματος, περὶ οὗ εἰσαγωγικὴ μνεία ἀνωτέρω ἐγένετο.

Πλὴν καί τοι δυσαρέστως ὁμολογοῦντες ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ προβῶμεν περαιτέρω διά τινος λεπτομεροῦς καὶ ἐμπεριστατωμένης ἐκθέσεως τοῦ ἀνὰ χεῖρας πονήματος, προσεπιμαρτυροῦμεν ὅμως διὰ τῆς αὐθορμήτου ταύτης ὁμολογίας μας τὴν κατὰ τοὺς αὐστηροὺς τῆς λογικῆς κανόνας ἐξεργασίαν αὐτοῦ καὶ σύνταξιν. Διὸ ἐὰν τὸ εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως ἐφαρμοζόμενον ἀριστοτελικὸν ἀξίωμα **nihil fit per saltum** ἐπαληθεύῃ καὶ εἰς τὰ τῆς διανοίας, ἐὰν εἰς ἐπιστημονικὴν πραγματείαν τηρῶνται μετὰ θρησκευτικῆς ἀκριβείας οἱ δύο ἀναπόδραστοι ὅροι τῆς ἐπιστήμης, ἡ *ὕλη* καὶ *τὸ εἶδος*, ἢ ἐν ἄλλοις ῥήμασιν ἐὰν ὄχι μόνον ἀκρίτως συναγελάζωνται εἰς ταὐτὸ αἱ εἰς τὴν ὅλην τοῦ ἀντικειμένου τῆς πραγματείας ἀναφερόμεναι γνώσεις, ἀλλὰ καὶ διευθετῶνται, ἀλλὰ καὶ διατάττωνται κατὰ τοιαύτην ἀναγκαίαν συναρμολογίαν καὶ συνάρτησιν, ὥστε ἑκάστη αὐτῶν συνέπεια οὖσα τῶν ἀμέσως προηγουμένων καθίσταται ἐνταυτῷ καὶ ἀρχὴ τῶν ἑπομένων, οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἐν τοιαύτῃ στενῇ καὶ ἀδιαῤῥήκτῳ συνδέσει καὶ ἀλληλουχίᾳ τῶν μερῶν τοῦ συστήματος, γνῶσίς τις ἢ πρότασις, ἀποσπωμένη τῆς οἰκείας καὶ προσηκούσης αὐτῇ θέσεως, ὁμοιάζει πρὸς μέλος τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ, ὅπερ ἀποκοπὲν τῆς τοῦ ὅλου οἰκονομίας καὶ παυσάμενον τῶν σχετικῶν λειτουργιῶν του δὲν εἶναι πλέον μέλος κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλὰ κεῖται ἤδη ὡς τεμάχιον κρέατος ἀπονενεκρωμένον καὶ ἀνόργανον. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἀποσπῶντες ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν θεωρίαν τοῦ συγγραφέως, κινδυνεύομεν νὰ τὴν ἀποξηράνωμεν παροχετεύοντες ἔξω τῆς ῥοῆς καὶ τῆς κινήσεως τῶν μετ' αὐτῆς συνεχομένων ἐννοιῶν, ἑπομένως δὲ νὰ τὴν παραστήσωμεν ὡς τι δεδομένον καὶ ἀναπόδεικτον ὡς τι ἄμεσον γινόμενον μὴ συνεκφέρον μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἰδίους του παράγοντας.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ θέσωμεν πέρας εἰς τὰς βραχείας ταύτας σκέψεις μας ὀφείλομεν τοὐλάχιστον νὰ μὴ παραδράμωμεν τὸ ἔξοχον ἐκεῖνο καὶ ἐπίζηλον πλεονέκτημα, δι' οὗ ὁ συγγραφεὺς ἐπίσταται νὰ δημοτικεύῃ οὕτως εἰπεῖν τὰς ἰδέας του, παρέχων προσιτὰ τοῖς πᾶσι καὶ αὐτὰ τὰ πολυπλοκώτερα καὶ δυσχερέστερα τῆς ἐμπορικῆς ἐπιστήμης ζητήματα, πλεονέκτημα ὅπερ συνίσταται μὲν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ ἀκριβὲς καὶ σύντονον τῆς τῶν ἐννοιῶν ἑρμηνείας, εἰς τὸ φυσικὸν καὶ ἀνεπιτήδευτον τῆς φράσεως, εἰς τὸ ὡρισμένον καὶ σαφὲς τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων, πρὸ πάντων ὅμως καὶ κυρίως εἰς τὴν ἐπιτηδείαν καὶ ἔντεχνον χρῆσιν ἀμφοτέρων τῶν μεθόδων, τῆς τε ἀναλυτικῆς ἅμα δὲ καὶ τῆς συνθετικῆς, ἐφ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς λαμβάνων ἀεί ποτε ἀφετηρίαν ἔκ τινων ἐμπειρικῶν γεγονότων, ἔκ τινων κοινῶν παραδειγμάτων ὑποπιπτόντων εἰς τὰς αἰσθήσεις ὅλων, προβαίνει ἀναλυτικῶς εἰς ἀνακάλυψιν τοῦ λόγου τῆς ὑπάρξεώς των, εἰς ἀνεύρεσιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν καὶ νόμων, ἐξ ὧν κατόπιν ὁρμώμενος παλινδρομεῖ ὅπως διὰ τῆς συνθετικῆς μεθόδου ὑποβάλῃ τὴν ἐμπειρίαν εἰς συστηματισμὸν καὶ τακτοποίησιν, ὅπως διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς διεξαγωγῆς ἀνάξῃ τὸ ποικίλον καὶ πολλαπλοῦν εἰς συνεκτικὴν καὶ ὁμοειδῆ ἑνότητα.

Εἴθε τὰ ἐν τῷ ἀξιολόγῳ τούτῳ συγγράμματι ἐγκείμενα σπέρματα πεσόντα ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, ἐπὶ τὴν παρθενικὴν καὶ ἀπροκατάληπτον διάνοιαν τῆς φιλομαθοῦς καὶ φιλεργοῦ ἡμῶν νεολαίας κυοφορήσωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ της πλουσίους καὶ γονίμους καρποὺς, διεγείροντα ἐν αὐτῇ τὸν ἔρωτα πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἐμπορίας, τοῦ σημαντικοῦ τούτου κλάδου τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου, ὅστις, ὡς ἐν τῷ παρελθόντι ἐξήσκησε δραστικὴν ἐπιῤῥοὴν εἰς κατευόδωσιν τοῦ ὑπὲρ

πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνος, οὕτω καὶ νῦν παρίσταται ἡμῖν ὡς τὸ μόνον ἐναπολειπόμενον ἀκράδαντον ἔρεισμα τῶν ἐναγωνίων πόθων καὶ ἐλπίδων ἡμῶν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος.

Κεφαλληνίᾳ τῇ 3 Μαΐου 1865.

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ.

Ὁ καθηγητὴς Κ. Ν. Σαρίπολος δημοσιεύει διὰ τῆς *Παρθώρας* ὑπόμνημα, προεκδοθὲν ἔν τε ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ καὶ διὰ τῶν ἐν Τεργέστῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Σμύρνῃ ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδεύσεως. Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πολλοὶ πολλάκις ἔγραψαν ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας συγγράμματι, οἷοι Ῥαγκαβῆς, Στροῦμπος, Φρεαρίτης καὶ Γ. Γ. Παπαδόπουλος, ἕκαστος ἀποβλέπων εἰς τὴν καταλληλοτέραν ῥύθμισιν τῶν τῆς παιδείας. Ἐπειδὴ δέ, ὡς λέγεται, ἡ ἐνεστῶσα κυβέρνησις μελετᾷ ἐπιμελῶς τὰ περὶ τούτου, ὁ Κ. Σαρίπολος, παρ' οὗ ἐζητήθη τὸ ὑπόμνημα, ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσῃ εἰδικώτερον περὶ τῶν σχολείων, νὰ διαλάβῃ δὲ καὶ περὶ τοῦ παρθεναγωγείου τῆς Φιλεκπ. ἑταιρίας. Περὶ τούτου δὲ λέγων παρέθετο καί τινα ἀνακοινωθέντα ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας, ἅτινα ὅμως ἡμεῖς ἀπεκρούσαμεν ἐν ὑποσημειώσει. Λαβόντες δ' ἐνδόσιμον ἐπανελάβομεν δύο γνώμας, ὧν ἡ παραδοχὴ συντελεῖ, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, εἰς τὴν εὐδοκιμωτέραν ἀγωγὴν τῶν ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ ἐκπαιδευομένων. Ἰδοὺ δὲ ποῖαι ἦσαν αὗται· ἀ — Νὰ χρησιμεύσῃ τὸ παρθεναγωγεῖον, ὡς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἀειμνήστου Κοκκώνη, εἰς μόρφωσιν ἰδίως διδασκάλων· καὶ β' — νὰ ἐλαττωθῶσι τὰ ἔτη τῆς διδασκαλίας. Τὰς γνώμας ταύτας ἐπρεσβεύομεν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Καὶ ἐνδέχεται μὲν νὰ ὦσιν ἐσφαλμέναι, εἰ καὶ μεθ' ἡμῶν εἴχομεν καὶ Γεννάδιον καὶ Ῥαγκαβῆν καὶ ἄλλους, καὶ αὐτὴν τὴν Γαλλίαν, ὅπου φέρ' εἰπεῖν τὸ St. Denis διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, ἐν οἷς ἡ ἀγωγὴ ἁρμόζεται πρὸς τρεῖς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ μέλη τῶν ἀλλεπαλλήλων διοικητικῶν συμβουλίων τῆς ἑταιρίας, ὧν, πλὴν ἑνὸς ἢ δύο, καὶ τούτων ἴσως ἐξ ἀνάγκης, οὐδεὶς εἰσήγαγε τὰ θυγάτρια αὐτοῦ εἰς τὸ Ἀρσακεῖον· πρόδηλον ὅμως ὅτι οὐδὲν περιέχουσι προσβλητικὸν οὔτε πρὸς ζημίαν τοῦ παρθεναγωγείου, οὔτε πρὸς βλάβην ἄλλου τινός· ἡ ὑποσημείωσις σώζεται τετυπωμένη καὶ ἀναλλοίωτος ἐν τῷ φυλλαδίῳ τῆς 15 Μαΐου. Ἀλλὰ τίς ποτε ἐφαντάζετο ὅτι ἤθελεν εὑρεθῇ ἄνθρωπος νὰ ὑβρίσῃ δεινῶς ἡμᾶς ἐν τῷ *Μέλλοντι*, ἀναπλάττων χάριν τούτου ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ ὅ,τι οὔτε εἴπομεν, οὔτε κἂν ὑπεδείξαμεν ὅτι κατὰ νοῦν εἴχομεν; Εἰ μὲν ἐθεώρει τὰς προτάσεις ἀναξίας συζητήσεως, ἃς κατεφρόνει αὐτάς· εἰ δὲ πάλιν ἔκνιζεν αὐτὸν ὁ πόθος νὰ ἐξυβρίσῃ ἡμᾶς, ἃς ἐῤῥινηλάτει ὁ ἀγαθὸς ἄλλην εὐλογοφανῆ ὁπωσοῦν ἀφορμήν· ἀλλὰ νὰ ἐπιπέσῃ καθ' ἡμῶν ὡς κῦμα θαλάσσης ἄγριον, ἐνῷ μάλιστα εὐχαριστίας ἐγενόμεθα ἄξιοι, ὡς ὑψώσαντες τὴν φωνὴν κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀστυνόμου ῥηθέντων, τοῦτο τάσσεται μετὰ τῶν πονηριῶν ἐκείνων, ἃς ἡ χρηστοήθεια στιγματίζει δι' ὀνόματος τὸ ὁποῖον καὶ ἔχοντες δίκαιον δὲν ἐπαναλαμβάνομεν, ἵνα μηδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑβριστοῦ ἐκληφθῶμεν ὑβρισταί.

Ὁ γράψας τὴν διατριβήν, δειλιῶν πρὸς τὴν συζήτησιν, προσράπτει τὴν ἀλωπεκῆν τῇ μὴ ἐφικνουμένῃ λεοντῇ, καὶ ἀνακράζει ὅτι καταβάλλεται φροντὶς ὑπὲρ τῆς μορφώσεως ἀξίων καὶ ἐναρέτων διδασκάλων. Καὶ τίς διεσχυρίσθη τὸ ἐναντίον; τίς ὑπηνίξατο κἂν ὅτι δὲν καταβάλλεται τοιαύτη φροντίς; ποῦ τῆς ὑποσημειώσεως ἢ καὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ Κ. Σαριπόλου ἀνεκάλυψε κατάκρισιν, ὥστε βιασθεὶς νὰ λαλήσῃ ὅσα ἐλάλησε; Τὸ καθ' ἡμᾶς ἐξεφράσαμεν ἁπλῶς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ συμβίωσις καὶ ἡ ἐπὶ μακρὸν διδασκαλία κορασίων εἰς διαφόρους ἀνηκόντων κοινωνικὰς τάξεις καὶ διαφόρους ἐχόντων σκοπούς, βλάπτει τὴν ἀγωγήν· καὶ, ὡς ἐκεῖ εἴπομεν, τὴν ἰδέαν ταύτην ἐξεφράσαμεν καὶ ἄλλοτε μετ' ἄλλων, ἣν ὅμως αἱ διέπουσαι τὰ τοῦ παρθεναγωγείου συνελεύσεις δὲν παρεδέχθησαν. Ἐρωτῶμεν λοιπόν, περιέχει καὶ κατ' ἐλάχιστον ἡ ἰδέα αὕτη ὅσα ἐγέννησεν ἡ δημιουργὸς φαντασία τοῦ ἐν τῷ *Μέλλοντι* γράψαντος; Ἐξ ἐναντίας μέγα τὸ μεταξὺ αὐτῶν χάσμα. Πρὸς τί λοιπὸν σκιαμαχίαι, καὶ κακόζηλοι θεωρίαι περὶ εὐπόρων καὶ ἀπόρων, καὶ ἄλλα ξένα τοῦ προκειμένου καὶ ἀνάξια σπουδαίου ἀνδρὸς ἀναμασήματα;

Ἐννοεῖται ὅτι πιστοὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἡμῶν σύμβολον καθ' ὃ, « καὶ λοιδορηθέντες, ἐσκοπεύσαμεν ἀκριβῶς μή τι ἡμῖν πέπρακται τῆς λοιδορίας ἄξιον· πεισθέντες δὲ ὅτι οὐ πέπρακται, καπνὸν καὶ ἄνεμον τὴν λοιδορίαν ἐνομίσαμεν » (1), οὐδὲ κἂν μνείαν ἠθέλομεν συγκατανεύσει νὰ ποιήσωμεν τοῦ ὑβριστικοῦ ἄρθρου· δυστυχῶς ὅμως ἡ ὕβρις δὲν ἐτραυμάτιζεν ἡμᾶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ παρθεναγωγεῖον, καθ' οὗ ὁ ἄκριτος τοῦ ἄρθρου συγγραφεὺς, νομίζων ὅτι μάχεται ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐτόξευσε καίριον βέλος· διότι τίς ἀναγνοὺς τὰ κατὰ τοῦ Ἀρσακείου ὡς παρὰ τῆς *Παρθώρας* ῥηθέντα δὲν ἤθελε πιστεύσει αὐτά; Ἰδοὺ διατί ἐβιάσθημεν ν' ἀθετήσωμεν τὸ ἡμέτερον σύστημα.

(1) Πανδ. Τόμ. ΙΓ'. σελ. 487.

Ἡμεῖς νὰ γράψωμεν κατὰ τοῦ παρθεναγωγείου; καὶ τίνος παρθεναγωγείου; ἐκείνου ὑπὲρ τῆς συστάσεως καὶ τῆς εὐοδώσεως τοῦ ὁποίου ἐμοχθήσαμεν ὅσον καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἂν κατατρίψῃ ὁ ὑβριστὴς συῤῥάπτων διατριβὰς ἢ ὁπωσδήποτε συνταρασσόμενος, οὐδέποτε θέλει κατορθώσει νὰ μοχθήσῃ; ἐκείνου ὑπὲρ οὗ κατ' ἔτος γράφομεν; ἐκείνου, τὸ περὶ τοῦ ὁποίου ἄρθρον, τὸ χθὲς ἔτι σταλὲν ὑπὸ ἑνὸς τῶν μελῶν τοῦ διοικ. συμβουλίου, τοῦ Κ. Λέοντος Μελᾶ, προθύμως ἐδημοσιεύσαμεν (1);

Ἀλλ' ὁ γράψας τὴν διατριβὴν ἔχει καὶ ἄλλην περίεργον ἀξίωσιν· ἀξιοῖ νὰ δαψιλεύσῃ τῇ *Παρθώρᾳ* καὶ ἠθικῆς μαθήματα. Ἀγαθῇ τύχῃ! Εἴμεθα πρόθυμοι εἰς συζήτησιν, συζήτησιν ὅμως οὐχὶ πατάγου λέξεων καὶ ὕβρεων καὶ φωνασκιῶν, οὔτε ἀντεγκλήσεων γραϊδίοις ἰδίων, ἀποδεικνυουσῶν ἀσθένειαν κρίσεως καὶ ἐπιχειρημάτων ἢ καὶ ἐμπαθείας ὑπερβολήν· τοιαύτη συζήτησις οὐδόλως πρέπει τῷ ἀξιοῦντι νὰ διδάξῃ χρηστοήθειαν. Ἀπαιτοῦμεν συζήτησιν βαίνουσαν ἐπὶ πραγμάτων, εὐσυνείδητον, ἥρεμον, ἀπηλλαγμένην τῆς παραφορᾶς μεθ' ἧς συνεπήχθη ἡ ἐν τῷ *Μέλλοντι* διατριβή· εἰς τοιαύτην μόνον ἀποφασίζομεν νὰ καταβῶμεν. Ἂν λοιπὸν αἰσθάνεται ἱκανῶς εὐρώστους πρὸς πάλην τοὺς μυῶνας αὐτοῦ, ἂς θέσῃ τὰ ζητήματα, ἂς ἀναλύσῃ αὐτὰ, καὶ ἔστω βέβαιος ὅτι ἐὰν νικήσῃ διὰ τῶν ὅπλων τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης, θέλομεν ῥίψει φιλοτίμως τὴν ἀσπίδα καὶ ἀσπασθῆ τὴν τροπαιοῦχον χεῖρα· θέλουσι δὲ συνασπασθῆ αὐτὴν καὶ οἱ σεμνότεροι τῶν τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῶν, οἵτινες κρίνοντες κατ' ἔτος τοὺς ποιητικοὺς ἀγῶνας, νομίζουσιν ὅτι δὲν δηλητηριάζουσι τὰ ἤθη προφέροντες δημοσίᾳ καὶ ἔρωτα καὶ αἴσθημα καὶ πάθος καὶ φίλημα. Καταβῶμεν λοιπὸν εἰς τὸ στάδιον· ἐπειδὴ δὲ ἄνανδρον ἅμα δὲ καὶ ὑποκριτικὸν τὸ φέρειν προσωπίδας, ὑποσημειοῦμεν ἀπὸ τοῦδε ὁλόγραφον τὸ ὄνομα ἡμῶν, τὰ ἴσα ἀξιοῦντες καὶ παρὰ τοῦ τριαστέρου· διότι μέχρι μὲν ἀστέρων δὲν φθάνει ὁ βραχίων ἡμῶν, πρὸς δὲ ἀνωνύμους ἢ δυσωνύμους ἐρυθριῶμεν νὰ παλαίσωμεν. Ὅπως δὲ προεξομαλύνωμεν αὐτῷ τὴν κονίστραν προλαμβάνομεν νὰ δώσωμεν δύο ἐξηγήσεις, τὰς ἑξῆς·

« Δὲν εἴμεθα, ἐλέγομεν ἄλλοτε, ἐκ τοῦ τάγματος ἐκείνου τῶν ἀσκητῶν, τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ γράφωνται καὶ νὰ ἀναγινώσκωνται μόνον *Βίοι καὶ πολιτεῖαι*, οὐδ' ἐκ τῶν ἄλλων ἐκείνων τῶν μεμψιμοίρων καὶ στρυφνῶν καὶ πικροχόλων οἵτινες, τὰ πάντα ψέγοντες καὶ περὶ πάντων θρηνοῦντες, δημιουργοῦσιν ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῶν ἄυλόν τινα κόσμον καὶ ἀύλους ἀνθρώπους, καὶ ἀξιοῦσι νὰ ἐξοβελισθῇ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν λεξικῶν ἡ λέξις ἔρως, εἰ καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα ἔχουσιν. Οἱ τοιοῦτοι, πλανώμενοι μετάρσιοι ἂν δὲν εἶναι ὑποκριταὶ, οὐδ' ἑαυτοὺς ἐμελέτησαν. Γινώσκομεν ἐξ ἐναντίας ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅ τε ὑλικὸς καὶ ὁ ἠθικὸς, φύσει ἀσθενὴς, ἔχει ἀνάγκην φαρμάκων, καὶ ὅτι τῶν ἐννενήκοντα ἐννέα ἑκατοστῶν τῶν κατοίκων τῆς γῆς καὶ ὁ στόμαχος καὶ ὁ νοῦς ἀποχρέμπτονται ταῦτα, ἐὰν τῆς κύλικος τὰ χείλη ἐν ᾗ τὸ φάρμακον δὲν εἶναι κεχρισμένα μετὰ μέλιτος . . . Ὁ Αἴσωπος, ὁ Φαῖδρος καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Λαφονταῖνος, διέσπειραν ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ ψεύδους τὰς ἠθικωτάτας τῶν ἀρχῶν· ὁ δὲ Εὐριπίδης, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Αἰσχύλος ἐδραματοποίησαν τάχα κακουργήματα χάριν διδασκαλίας (1); »

Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ δευτέρα·

Πάντες ἀνεξαιρέτως, ὅσον ἀντίθετα καὶ ἂν ἔχωμεν τὰ φρονήματα, ὁμολογοῦμεν ἐκ συμφώνου ὅτι ἡ Ἑλλὰς πάσχει δεινὸν νόσημα, καὶ ὅτι πατοῦμεν ἐπὶ χείλους ἀβύσσου. Οἱ μὲν λέγουσιν αἰτίαν τῆς νόσου τὴν πεσοῦσαν ἐξουσίαν, οἱ δὲ τὴν ἐνεστῶσαν, οἱ τρίτοι τὸ φιλοτάραχον τῶν Ἑλλήνων, ἄλλοι τὸν κλῆρον καὶ τὰ σχολεῖα καὶ ἄλλοι ἄλλο· ποτὲ ὅμως οὔτε ἠκούσαμεν οὔτε ἀνέγνωμεν ὅτι συνετέλεσέ πως εἰς τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν ἡ *Παρθώρα*· ποτὲ οὔτε ἠκούσαμεν οὔτε ἀνέγνωμεν ὅτι εἰς τὰς ἀνταρσίας, τὰς στάσεις, τὰς ληστείας, τὰς νοθεύσεις τῶν ἐκλογῶν, τῶν καθεστώτων τὰς ἀνατροπὰς, τὴν πρὸς τὸν νόμον ἀσέβειαν, τὴν περὶ τὸ λέγειν καὶ πράττειν ἀκολασίαν, τὴν ἠθικὴν ἐνὶ λόγῳ ἐξαχρείωσιν, ἣν οὐδεὶς ἀρνεῖται, κατέστη κατά τι ἔνοχον τὸ σύγγραμμα τοῦτο. Ἡ *Παρθώρα*, παραδείγματος χάριν, ἐδίδαξε τὸν ὑβριστὴν ἡμῶν τὴν τέχνην τοῦ ὑβρίζειν; Ἐνθυμούμεθα μόνον ὅτι καὶ πάλαι ἐξυβρίσθησαν οἱ ἠθικώτεροι τῶν συγγραφέων ὅτι γράφοντες κωμῳδίας διαφθείρουσι· δὲν ἐχρειάσθη ὅμως πολὺς κόπος ἵνα καταδειχθῇ ὅτι τῶν φιλοψόγων, τῶν φθονερῶν, τῶν σοφιστῶν, τῶν συκοφαντῶν καὶ μάλιστα τῶν ὑποκριτῶν τὰ δηλητήρια ἐνεργήματα, « ταῦτα καταλύει δῆμον οὐ κωμῳδία » (2).

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

(1) Πανδ. Τόμ. ΙΣΤ'. φυλλάδ. τῆς 1. Ἀπριλ. 1865. σελ. 20.

(1) Πανδ. τόμ. Θ'. σελ. 198.

(2) Ἐνῷ ἐκτυποῦνται τὰ ἀνωτέρω ἐπεδόθη ἡμῖν ἔκθεσις δημοδιδασκάλου πολυετῶς μετερχομένου τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ, ἐν ᾗ δὲν περιέχονται ὕβρεις ἀλλὰ συζητοῦνται τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Σαριπόλου γραφέντα μετὰ πολλῆς κρίσεως, καθόσον ὁ γράφων οὔτε ἐξ ἀμαθείας οὔτε ἐκ πάθους σκοτίζεται ὅπως ὁ τοῦ Μέλλοντος ἀρθρογράφος. Ἡ ἔκθεσις αὕτη γεγραμμένη ἔν τινι ἐπαρχίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡμερομηνίαν φέρουσα τῆς 30 Μαρτίου, ἄρχεται οὕτω· « Τὸ πρὸς τὸν ὑπουργὸν περὶ κλήρου καὶ ἐκπαιδεύσεως ὑπόμνημα ἀνέγνων ἐν τῇ Κλειοτ, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΙΟΥΝΙΟΥ 15, 1865.

Ἡ βουλὴ, διορίσασα πρόεδρον προσωρινὸν καὶ γραμματεῖς, συνεζήτησε καὶ προσωρινὸν κανονισμόν. Μετὰ ταῦτα διηρέθη εἰς ὀκτὼ τμήματα ὅπως παρασκευάσῃ τὰ τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν. Κατὰ δὲ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ἡ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ὁλοκλήρου ἐξέλεγξις πρέπει νὰ γίνῃ μετὰ πέντε ἡμέρας.

* * *

Ἐφημερίδες τινὲς λέγουσιν ὅτι ὁ γνωστὸς ληστὴς Κίτσος, ὅστις φιλαθήναιος ὢν δὲν κατέλιπε πρὸ πολλοῦ τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς, ἐμήνυσε τῷ δημάρχῳ Κρωπίας ὅτι, ἐὰν δὲν δώσῃ αὐτῷ 25,000 δραχμῶν, θέλει καύσει τὰς θημωνίας τῶν δημοτῶν.

στηθοσκοπήσας ὁ Κ. Σαρίπολος τὴν φθισιῶσαν κοινωνίαν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος διέγνω, ὅτι ἡ ἕδρα τῆς παθήσεως ἐμφωλεύει ἐν τῇ δημοτικῇ ἐκπαιδεύσει . . . Ἃ τε διαβιῶν τέσσαρα καὶ εἴκοσιν ἔλα ἔτη ἐν τῇ νοσηρᾷ τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος ἀτμοσφαίρᾳ, ᾐσθάνθην θερμὴν τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν ὑψώσαντα φωνὴν ὑπὲρ αὐτοῦ» κλ. Τὴν μακρὰν καὶ μακρᾶς πείρας ταύτην ἔκθεσιν μὴ ἔχοντες τόπον νὰ δημοσιεύσωμεν ὁλόκληρον, παραθέτομεν μόνον ὅσα ἀξιοσημείωτα περὶ παρθεναγωγείων περιέχονται ἐν αὐτῇ.

« Μείζονος, λέγει, προσοχῆς δεῖται ἡ τῶν κορασίων διδασκαλία, ἅτε μᾶλλον νοσοῦσα καὶ μᾶλλον ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς κοινωνίας. Ἐν τοῖς σχολείοις τῶν κορασίων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δυστυχῶς, διδάσκονται μᾶλλον οἱ κανόνες καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῆς κομμώσεως παρὰ τὰ καθήκοντα . . . Ἡ φιλαρέσκεια, ἡ φυσίωσις καὶ ἡ ἐπιτετηδευμένη, ἐξηυγενισμένη δηθεν, συμπεριφορὰ χαρακτηρίζουν τὴν μαθήτριαν... Ἐγνώρισα πτωχὰ κοράσια μηδαμῶς; πειθόμενα ἵνα φέρωσι ξύλα, ὕδωρ ἢ ἄλλο τι φορτίον ὅπως πρὶν, διότι ἦσαν μαθήτριαι. Πολλοὶ γονεῖς ἀπεμάκρυναν τῶν σχολείων τὰς θυγατέρας των, ἅτε μὴ ἔχοντες τὰ μέσα ν' ἀγοράζωσι σανδάλια, καὶ ἐνδύματα ἄλλα παρὰ τὰ κατ' οἶκον κατασκευαζόμενα. Εἰς τὰς ἐξετάσεις παρετήρησα ὅτι γίνεται ἔκθεσις κοσμημάτων ὑπὸ τῶν μητέρων, ἀμιλλωμένων τίς νὰ παραστήσῃ τὴν θυγατέρα της πολυτελέστερον κεκοσμημένην. Αἱ δὲ διδάσκαλοι οὐ μόνον ἐπιτρέπουν ἀλλὰ καὶ ἀπαιτοῦν ταῦτα. Πολλάκις εἶδον μαθητρίας μὴ παρευρεθείσας εἰς τὰς ἐξετάσεις, ἐλλείψει τῆς παρὰ τῶν διδασκάλων ἀπαιτουμένης ὁμοιομόρφου ἐνδυμασίας κλ. Ἐγνώρισα δύο νεάνιδας πτωχῶν γονέων, ἐν τῷ Ἀρσακείῳ ἐκπαιδευθείσας, αἵτινες τοιαύτην εἶχον περὶ ἑαυτῶν ἰδέαν, ὥστε ἐθεώρουν ὕβριν νὰ τὰς καλῇ τις διδασκαλίσσας! Αἱ μητέρες παρ' αὐταῖς εἶχον θέσιν ὑπηρετρίας! Αἱ τελειόφοιτοι αὗται νεάνιδες παρετήρησα ὅτι θεωροῦν ἀνοίκειον αὐταῖς καὶ ἀγροῖκον τὸ πλύνειν, μαγειρεύειν, νήθειν, ὑφαίνειν καὶ τὸ εἰς τοιαῦτα οἰκιακὰ ἔργα καταγίνεσθαι. Νομίζουν ὅτι εἶναι ἄρισται οἰκοκυρίαι γινώσκουσαι νὰ πλέκουν τρίχαπτά τινα καὶ κεντεῖν κυνάριον ἢ γαλῆν ἐπὶ προσκεφαλαίου, τὸ παράπαν δ' ἀγνοοῦσαι καὶ τὸ πλέκειν περικνημίδας καὶ τὸ ῥάπτειν ὑποκάμισα. Ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ ὑμέτερον συμπέρασμα ὅτι, «αἱ χειρότεραι μητέρες καὶ σύζυγοι γίνονται ἐκεῖναι ὅσαι ἐν τοῖς παρθεναγωγείοις ἐξετράφησαν,» δὲν εἶναι συμπέρασμα, ἀλλὰ γεγονὸς καὶ ἀληθεια ἀναμφισβήτητος.» Ταῦτα χρησιμεύουσιν εἰς ἐπικύρωσιν τῆς ἐξῆς φράσεως τῆς ἡμετέρας ὑποσημειώσεως· «Ἡ ἀγωγὴ, ὅσῳ ἐντελεστέρα γίνεται, τόσῳ μᾶλλον ἀνυψοῖ τὸ φρόνημα· ἡ ἀνύψωσις δὲ αὕτη εἰς τὸν φύσει μάταιον Ἕλληνα καθίσταται εἰς ἄκρον ἐπικίνδυνος.» «Αἱ μέλλουσαι δημοδιδάσκαλοι, προσθέσαμεν, βλάπτονται ἀναστρεφόμεναι μετὰ κορασίων ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων· διότι ταῦτα ἂν δὲν περιφρονοῦσι, βεβαίως ὅμως δὲν τιμῶσι παραπολὺ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα.» Ὅταν τὸ πτωχῆς καὶ ταπεινῆς οἰκογενείας κοράσιον συνειθισθῇ πέντε ὁλόκληρα ἔτη εἰς βίον ἄνετον, καλὴν τροφὴν, καλὸν ἔνδυμα, περίπατον, γυμναστικὴν, λουτρὰ θαλάσσια, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἀποχὴν ἀπὸ παντὸς ἔργου ἐξ ἐκείνων, ἃ τινα ἀναγκάζεται νὰ ἐκτελέσῃ ἐπανερχόμενον εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, φυσικώτατον εἶναι νὰ συμβῶσιν ὅσα παρετήρησεν ὁ μακρὰν πεῖραν ἔχων δημοδιδάσκαλος. Ταῦτα δὲ λεγόμενα ὅεν πρέπει νὰ ἐρεθίζωσι τὴν χολὴν οὐδενός· διότι καὶ οἱ δεικνύοντες τὰς ἐλλείψεις ἀγαπῶσι τὸ παρθεναγωγεῖον τῆς Φιλεκπ. ἑταιρίας ὅσον τοὐλάχιστον καὶ ὁ ἀρθρογράφος· ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο, διότι ἀγαπῶσιν αὐτό, ἐπιδιώκουσι τὴν βελτίωσιν. Ὁμοίας παρατηρήσεις ἐνομίσαμεν καθῆκον νὰ γράψωμεν πρό τινων μηνῶν καὶ περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρθεναγωγείων· ἀλλὰ δὲν ὑβρίσθημεν διὰ τοῦτο. (Πανδ. τόμ. ιε', σελ. 407).

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ. Περὶ Σερβίας καὶ τῶν πρὸς αὐτὴν συμπαθειῶν τῆς Ἑλλάδος πολλάκις ἐγράψαμεν ἐν τῇ *Παν∂ώρᾳ*, ἐκδόντες καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἡγεμόνος Μιχαήλ. (Ὅρα ἰδίως τόμ. Π'. σελ. 54 καὶ τόμ. ΙΕ', σελ. 129.) Τὰς συμπαθείας ταύτας ἐπιθυμοῦντες νὰ καταδείξωμεν ἔτι μᾶλλον ἐφροντίσαμεν νὰ μεταφρασθῇ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ νὰ δημοσιευθῇ ἡ ἱστορία τῆς Σερβίας τῆς ἐπαναστάσεως. Ἠναγκάσθημεν νὰ ἀνενθυμίσωμεν ταῦτα μαθόντες ἐξ ἀλληλογραφίας ὅτι ἡ ὑψηλοτάτη ἡγεμονὶς ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς τὴν ἐν Βελιγραδίῳ ἑλληνικὴν σχολὴν τῇ 8 Μαΐου. Ὁ σχολάρχης Κ. Ζωγραφίδης, μουσοτραφὴς τῶν ἀθηναίων ἐκπαιδευτηρίων, προσεφώνησε γαλλιστὶ τὴν ἡγεμονίδα, ἥτις ἀπήντησεν ἐπίσης γαλλιστὶ, ἑρμηνεύσασα εὐχαρίστησιν διὰ τὴν πρόοδον τῶν μαθητῶν, τὴν ἐπιμέλειαν τῶν διδασκάλων καὶ τὸν ζῆλον τῶν παίδων τῆς Σχολῆς. Ἡ Α. Υ. ἔνευσε πρὸς τούτοις νὰ ἐξάψῃ τὴν πρὸς τὰ γράμματα κλῖσιν διὰ συμβουλῶν καὶ προτροπῶν, καὶ πλησιάσασα πολλοὺς τῶν μαθητῶν ἀπέτεινε πρὸς αὐτοὺς εὐμενῶς τὸν λόγον. Τὸ συρρεῦσαν πλῆθος ἦτο ἄπειρον. Ἐχάρησαν δὲ πρὸ πάντων χαρὰν μεγάλην οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς, ἰδόντες, ὅτι ἡ Σερβία ἀμείβει τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην τῆς Ἑλλάδος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ. Τὸν Νοέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους (τόμ. ιέ, σελ. 382—384) ἐδημοσιεύσαμεν συνοπτικὴν σημείωσιν τῶν ἐκ τοῦ Δουνάβεως ἐξελθόντων ἑλληνικῶν πλοίων, κατὰ τὰ ἔτη 1861, 1862 καὶ 1863. Σήμερον δὲ προσθέτομεν καὶ τὰ τοῦ 1864 κατὰ τοὺς πίνακας τῆς Commission européenne. Πλοῖα 1337, τόννοι 178, 916. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἀμφοτέρων ὁ ἀριθμὸς ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸν τοῦ 1863, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ 1861 μέχρι τοῦ 1864, αὐξάνει κατ' ἔτος ἡ ἐν Δουνάβει ἡμετέρα ναυτιλία. Εἰς ταῦτα δὲ προσθετέον καὶ τὰ ὑπὸ ἰόνιον σημαίαν πλ. 190, τόν. 22066. Ἐν Σουλινᾷ ἔλαβον φορτίον 21 πλοῖα, τόν. 6,124. Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑλληνικῶν πλοίων καὶ τόννων ὑπερβαίνει τὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. Μετὰ τὴν Ἑλλάδα ἔρχεται ἡ Ἰταλία, τῆς ὁποίας τὰ ἐκ τοῦ Δουνάβεως ἐξελθόντα πλοῖα εἶχον τόννους καὶ τοῦ ἡμίσεως τῶν ἡμετέρων ὀλιγωτέρους, μετὰ τὴν Ἰταλίαν ἡ Ἀγγλία, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Αὐστρία, Τουρκία, Ῥωσσία καὶ καθεξῆς. Τὸ λυπηρὸν ὅμως εἶναι ὅτι τὸ 1864 ἐπλήρωσαν χάριν φόρου τὰ ἀνωτέρω 1337 ἑλληνικὰ πλοῖα τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 392,188 φράγκων εἰς τὴν Commission européenne, τὰ δὲ ἰόνια 42,728, φρ. Ὁ τὸ 1864 συναχθεὶς φόρος παρὰ τῶν πλοίων εἴκοσι δύο ἐπικρατειῶν ἀναβαίνει ἐν συνόλῳ εἰς 1,240,540 φρ. Ἄρα ἡ Ἑλλὰς μετὰ τῆς πρὶν Ἑπτανήσου ἐπλήρωσεν ὑπὲρ τὸ ἓν τρίτον. Ὁ φόρος οὗτος χρησιμεύει εἰς μισθοὺς τῶν μελῶν καὶ ὑπαλλήλων τῆς Commission, τὰ δὲ λοιπὰ ἀποδίδονται εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν, προκαταβαλοῦσαν τὴν δαπάνην τῆς καθάρσεως τοῦ στομίου τοῦ Δουνάβεως. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι καὶ τοῦτο· ἐνῷ τὰ πληρώματα τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἦσαν πολυαριθμότερα τῶν ἄλλων, μόνον ὀκτὼ ναῦται ἐνοσηλεύθησαν ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ Σουλινᾶ· Ἄγγλοι ὅμως 62, Αὐστριακοὶ 16, Ἰταλοὶ 11· καὶ καθεξῆς. Ἐν τῷ κατωτέρῳ Δουνάβει ὑπάρχει Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς ναυτιλίας, ἐπιβάλλων ποινὰς εἰς τοὺς παραβαίνοντας τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις. Εἰκοσιτριῶν τοιούτων παραβάσεων ἐγένοντο ἔνοχοι οἱ Ἕλληνες δι' ἃς ἐπλήρωσαν πρόστιμον 437 δουκάτα, ἢ δρ. ἓξ περίπου χιλιάδας. Ἐξήγαγον δὲ τὰ ἡμέτερα πλοῖα σῖτον, κριθὴν, ἀραβόσιτον, λιναρόσπορον, βρίζαν, φασήλους, ἄλευρον, ξυλικὴν, βρόμον, κέγχρον, ἄλειμμα καὶ δέρματα.

ΔΙΜΗΝ ΑΤΤΑΛΕΙΑΣ. Τὴν πρώτην τριμηνίαν τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους κατέπλευσαν μὲν εἰς τὸν λιμένα τοῦτον 37 ἑλλην. πλοῖα πάντα σχεδὸν κενὰ, τόν. 3200, ἀπέπλευσαν δὲ τὰ αὐτὰ, φέροντα σῖτον.

ΔΙΜΗΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Τὴν πρώτην τριμηνίαν τοῦ 1865 κατέπλευσαν 152 ἑλλην. πλοῖα, τόν. 23,124, φέροντα σῖτον, καυσόξυλα, γαιάνθρακας, κτήνη, καπνὸν, κριθὴν, πλάκας, φασήλους, κρόμμυα, μέλι, ξυλοκέρατα, πορτογάλλια, ξυλείαν, ἄλευρον, κλ. ἀξίας 3,936,650. Ἀπέπλευσαν δὲ 141, τόν. 22,363, φέροντα σῖτον, βαμβακόσπορον, λίθους, ἀστραγάλια, ὀρύζιον, σάκχαρ, καί τινα ἄλλα, ἀξίας 191,000. Τὰ πλεῖστα δὲ ἀνεχώρησαν κενά.

ΔΙΜΕΝΕΣ ΡΩΣΙΑΣ. Τὸ 1862 κατέπλευσαν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ῥωσίας 330 ἑλλην. πλοῖα καὶ 88 ἰόνια· ἀπέπλευσαν δὲ 329 καὶ 87. Τὸ 1863 κατέπλ. 328 ἑλ. καὶ 85 ἰόνια, ἀπέπλ. δὲ 325 καὶ 79. Ἐκ τῶν καταπλευσάντων τὸ 1862 τὰ 202 ἦσαν κενὰ καὶ τὰ 128 μετὰ φορτίου, ἐκ δὲ τῶν ἀποπλευσάντων, τὰ 336 ἦσαν ἔμφορτα καὶ τὰ 50 κενά. Ἐκ δὲ τῶν καταπλευσάντων τὸ 1863, τὰ 228 ἦσαν κενὰ καὶ τὰ 185 μετὰ φορτίου· καὶ ἐκ τῶν ἀποπλευσάντων τὰ 369 εἶχον φορτίον καὶ τὰ 35 οὐχί.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΥΡ. Ἐσχάτως ἐγένετο λόγος εἴς τινας ἀθηναίας ἐφημερίδας ὅτι ὁ καθηγητὴς τῆς Χημείας Κ. Λάνδερερ ἀνεκάλυψε βιβλίον περιγράφον τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀνομαστοῦ ἑλληνικοῦ πυρὸς, τὸ ὁποῖον ἀνθίστατο καὶ εἰς τοῦ ὕδατος τὴν ἐπιῤῥοήν. Τὸ καθ' ἡμᾶς δὲν ἐπληροφορήθημεν ἔτι ἂν ἡ γινομένη δοκιμὴ ἐπέτυχε· τοῦτο μόνον μανθάνομεν ἐκ τῆς γαλλικῆς ἱστορίας περὶ τοιούτου τινὸς πυρός. Ἐπὶ Λοδοβίκου ΙΕ' Γάλλος τις ὀνόματι Dupré, χημικὸς, ἐφεῦρε πῦρ τοσοῦτον ἀστραπηβόλον τὴν ταχύτητα καὶ καταρλεκτικὸν, ὥστε οὔτε ν' ἀποφύγῃ ἀλλ' οὔτε νὰ σβέσῃ ἐδύνατό τις αὐτό· ἐξ ἐναντίας τὸ ὕδωρ ἐξῆπτεν αὐτὸ ἔτι πλέον. Αἱ δοκιμαὶ ἐγένοντο ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, καὶ οἱ πλέον ἀτρόμητοι τῶν στρατιωτικῶν κατεπλήχθησαν. Ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ὅτι εἷς μόνος ἄνθρωπος ἐδύνατο ἀκωλύτως διὰ τοιαύτης τέχνης νὰ ἐξοντώσῃ στόλον ἢ νὰ καύσῃ πόλιν, διέταξε τὸν Dupré νὰ μὴ διακοινώσῃ μηδενὶ τὸ μυστικὸν, ἀμείψας αὐτὸν γενναίως ὅπως σιωπήσῃ. Καὶ σημειωτέον ὅτι ἦτο περιπεπλεγμένος εἰς πόλεμον ἀτυχῆ. Ἀλλὰ προϋτίμησεν ὁ φιλάνθρωπος ἡγεμὼν νὰ πάθῃ, ἢ ν' αὐξήσῃ τὰ δεινὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Dupré ἀπέθανε, παραλαβὼν καὶ τὸ μυστικὸν εἰς τὸν τάφον.

ΒΙΟΣ ΙΟΥΛ. ΚΑΙΣΑΡΟΣ. Ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ *Βιβλιογραφικῷ δελτίῳ* (Bulletin de la correspondance bibliographique) τῶν Παρισίων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 31 Μαΐου 1865 τὰ ἑξῆς.

« Τὰ περὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βίου

τοῦ Καίσαρος πονήματα βρίθουσι· τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔργον παρηκολούθησαν πλεῖσται μεταφράσεις καὶ σχόλια παντοειδῆ καὶ δὴ καὶ λίβελλοι, συνεσωρεύθη δὲ περὶ αὐτὸ, δίκην συνοδίας, πᾶν τὸ συνεχόμενον πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ κατακτητοῦ τῶν Γαλλιῶν. Ἐδημοσιεύθη λοιπὸν ὁ *Καῖσαρ ἐν Γαλλίᾳ* ὑπὸ Μαισιὰ, ἐγένοντο δὲ καὶ νέαι ἐκδόσεις τοῦ *βίου τοῦ Καίσαρος* τοῦ Λαμαρτίνου καὶ τῆς *Γεωγραφίας τῶν Γαλλιῶν* ὑπὸ Βαλκεναῖρ· καὶ συλλογαὶ δ' εἰκόνων τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καίσαρος μνημείων τῆς Ῥώμης ἐνεφανίσθησαν. Νέα μετάφρασις τῶν *ὑπομνημάτων τοῦ Καίσαρος* ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κ. Βερτρὰν καὶ τοῦ στρατηγοῦ Κρελὺ, καὶ ἐδημοσιεύθη ἤδη ὁ πρῶτος τόμος περιέχων τὰ ἑπτὰ βιβλία τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ Καίσαρος. Ὁ δεύτερος τόμος θέλει περιλάβει τὸ ὄγδοον βιβλίον τὸ γραφὲν ὑπὸ τοῦ Hirtius, προσέτι δὲ σημειώσεις τοπογραφικὰς καὶ στρατιωτικὰς καὶ πίνακα βιογραφικὸν καὶ γεωγραφικόν. Τὸ λατινικὸν κείμενον ἐτέθη ἐφ' ἑκάστης σελίδος πλησίον τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως, ἡ δ' ἐκτύπωσις εἶναι τελεία. »

ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ. Φιλάργυρός τις ἀποθανὼν καὶ ἀξιοπρεπῶς κηδευθεὶς, ἦλθεν εἰς τὰς ὄχθας τῆς Στυγὸς, ὅπως διαπορθμευθῇ μετὰ τῶν ἄλλων ψυχῶν. Ὁ δὲ Χάρων, ἀπαιτήσας πορθμεῖα, ἐθαύμασεν ἰδὼν τὸν φιλάργυρον προτιμήσαντα νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸν ποταμὸν καὶ νὰ διέλθῃ νηχόμενος εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην, ἢ νὰ ἀποτίσῃ τὰ νενομισμένα. Σύμπας ὁ ᾅδης κατεξανέστη, ἕκαστος δὲ τῶν δικαστῶν προέτεινε ποινὴν ἀνταξίαν ἐγκλήματος, ἔχοντος ὀλεθρίας τὰς συνεπείας ὡς πρὸς τὰς ὑποχθονίους προσόδους. «Νὰ δεσμευθῇ ἐπὶ τοῦ βράχου μετὰ τοῦ Προμηθέως, εἶπεν ὁ εἷς· νὰ καταδικασθῇ νὰ τρέμῃ ὑπὸ τὸν κρημνὸν ὁμοῦ μὲ τὰς Δαναΐδας, εἶπεν ὁ ἄλλος· νὰ βοηθῇ τὸν Σίσυφον κυλίοντα τὸν λίθον, προέτεινε τρίτος. » «Ὄχι», ἀπεκρίθη ὁ Μίνως, οὐδεμία τούτων τῶν ποινῶν ἁρμόζει· πρέπει νὰ ἐπινοήσωμεν ἄλλην χαλεπωτέραν. Εἶμαι γνώμης νὰ ἀποστείλωμεν αὐτὸν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ἴδῃ ὁποίαν χρῆσιν ποιοῦνται τοῦ πλούτου αὐτοῦ οἱ κληρονόμοι του. » Π. Α. ΤΥΠΑΛΔΟΣ.

Ν. ΠΙΚΚΟΛΟΣ. Ἀπεβίωσεν ἐν Παρισίοις ὁ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖ Ν. Πίκκολος, Θεσσαλὸς λόγιος, τὴν ἰατρικὴν μὲν σπουδάσας καὶ ἐπί τινα χρόνον μετελθὼν ἐν Δακίᾳ, τὴν φιλοσοφίαν δὲ διδάξας ἐν τῇ Ἰονίῳ ἀκαδημίᾳ. Ἔργα δὲ αὐτοῦ γινώσκομεν τὰ ἑξῆς·

1. Τὰ κατὰ Παῦλον καὶ Βιργινίαν. Μυθιστορία μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, καὶ πολλάκις ἐκδοθεῖσα.

2. Διηγήματα διάφορα, μεταφρασθέντα ὡσαύτως ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

3. Παράρτημα εἰς τὴν ἑλλην. ἀνθολογίαν.

4. Τὸ περὶ Ζώων τοῦ Ἀριστοτέλους· καί τινα ἄλλα μικρότερα. Ὑπῆρξε δὲ φίλος τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ἐγκριτωτέρων λογίων τῶν Παρισίων.

Λύσεις τῶν ἐν τῷ 365 *φυλλαδίῳ Αἰνιγμάτων καὶ τοῦ Γρίφου.*

Α'. Αἰνίγματος.

Ὅμηρος—μηρὸς—ἦρως—ὅρος—ὄρος.

Β'. Αἰνίγματος.

Γῆρας—Ῥήγας—Ἄρης—Ἥρα—Ἀήρ.

Γρίφου.

Ὁ ἄνθρωπος ζῶον λογικόν ἐστι.

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Στὸ χωριό μου οἱ πολῖται ἀκριβῶς εἶν' ὅλοι ἴσοι.
Λέξεις πλῆθος· χωρὶς ὅμως οὔτε γνῶσι οὔτε κρίσι.
Ἀναρχία κυριεύει ἀπὸ τὴν κορφὴ στὸν πάτο
Καὶ τὰ πάντα ἄνω κάτω.
Προηγεῖτ' ὁ ἀγοραῖος
καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως,
Ἀστυνόμος τοῦ Νομάρχου, διάκονος πρὸ τοῦ παπᾶ,
κ' εἰς αὐτὴν σχεδὸν τὴν τάξιν εἶναι κι' ὅλα τὰ λοιπά.
Καὶ συγχρόνως
Πάσχα πρὸ τῶν Χριστουγέννων, ἄνοιξις πρὸ τοῦ χειμῶνος
Ἀρκετὰ σὲ εἶπα ἤδη· ὠξεις σ' ἔδωκα πολλὰς,
τὴν Ἑλλάδα σ' ἐνθυμίζω πλὴν δὲν εἶμαι ἡ Ἑλλάς.

ΓΡΙΦΟΣ.